

କୃତହାସ ସହଚର

(ପ୍ରଥମ ଭାଗ)

ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ଦାସ

ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଦ୍ଵାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏହି ପଢ଼ାବହି ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀ. ଅ.
ନେତୃତ୍ଵରେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ।

ଇତିହାସ ପଢ଼ାବହି

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

(ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ନିମ୍ନ)

Historical Reader for Class IV

(Written in strict conformity with the syllabus
issued by the Director of Public Instruction
Orissa for Historical Reader)

ଲେଖକ: —

ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ଦାସ

ବେଭେନସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ; କଟକ

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ

ଶ୍ରୀ ଉମାଚରଣ ମହାନ୍ତି

ପ୍ରୋଫାଉଟର, କଟକ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ

ନୟାଗଡ଼, ପୋ: ଅ: ଗୁମନାଗୋବିନ୍ଦ

କଟକ

୧୯୪୮

ମୂଲ୍ୟ ୫୫/-

ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା

ଅତିରିକ୍ତ ବିକାଶ ବିଭାଗ

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ		ପୃଷ୍ଠାକ
୧ । ବଣବୁଦ୍ଧ	...	୧
୨ । ଆର୍ଯ୍ୟଜାତ	...	୭
୩ । ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର	...	୧୧
୪ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର	...	୧୭
୫ । ଦୁର୍ୟୋଧନ	...	୨୨
୬ । ବୃଷସେନ	...	୨୮
୭ । ଅରଜୁନାଶ୍ରମ	...	୩୩
୮ । ସୁଶତ୍ୟ	...	୩୭
୯ । ଅଶୋକ	...	୩୯
୧୦ । ବିରାଟଦାସ	...	୪୭
୧୧ । ପାଣ୍ଡୁସାନ୍	...	୫୦
୧୨ । କାହାଳ	...	୫୪
୧୩ । ଦୁଃଶତ୍ରୁଂ	..	୬୦
୧୪ । ଶକରାଶ୍ରମ	...	୬୫
୧୫ । ଭୃଷନେଶ୍ୱର	...	୭୩
୧୬ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ	..	୭୭
୧୭ । ଅନଙ୍ଗଭୂମଦେବ		୮୦
୧୮ । କୋଶାଳ		୮୫

ଇତିହାସ ସହଚର

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ବଣବୁଲ

ସେ ଆଜକୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ବର୍ଷତଳର କଥା । ସବୁଦିନେ
ଗାଆଁରେ ବସି ବସି ଭାରି ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲା; ତେଣୁ ମନରେ ଭାବିଲା,
ଯାଉଛି କିଛିଦିନ ଅନ୍ୟ ମୂଲକରେ ବୁଲି ଆସିବି । ଆମ ଦେଶରେ
ଅନେକ ସହର, ଗାଆଁ ବୁଲି ଆଗରୁ ଦେଖିଥିଲି । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଆଉ
ଦେଖିବି କଅଣ ? ଆମ ପଣ୍ଡିତ ଦିଗରେ ଯେଉଁ ପାହାଡ଼ିଆ ମୂଲକ
ଅଛି, ସେ ଆଡ଼େ ଲୋକେ କିପରି ଡ଼େଇନ୍ତି, ତା ଦେଖିବି ବୋଲି
ଘରୁ ଏକା ହୋଇ ବାହାର ପଡ଼ିଲି । ବାଟରେ ସାତ ଦିନ ବିତିଗଲା ।
ଶେଷରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଗଲି ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ିଆ ମୂଲକରେ ।

ଖାଲି ବଣ, ଜଙ୍ଗଲ; ଗୁରିଆଡ଼େ ବୁଢ଼ା, ନଡ଼ି, ବଡ଼ ଗଛ,
ଲୁହା ପୁର ରହିଛି । ଠାଏ ଠାଏ ବି ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ୁନାହିଁ ।

ଆମଆଡ଼ ପରି ସେଆଡ଼େ ମାଟି ଉପର ବି ସମାନ ନୁହେଁ । କେଉଁ-
 ଠାରେ ଖାଲ, କେଉଁଠାରେ ଭିସ—ସେ ପାହାଡ଼ିଆ ଭୂମି
 କେଉଁଠାରୁ କେଉଁଠାଏ ଲାଗିଛି, ମୁଁ କଲନା କରି ପାରିଲୁ
 ନାହିଁ । ବଣ ଭିତରେ କେତେ ଜୀବ ଯେ ଅଛନ୍ତି, ତା କିଏ
 ବହୁବ ? ବାଘ, ଭାଲ, ହରିଣ, ବାଝୁଡ଼ା, ହାତୀ, ସାପ—
 ଅତି କେତେ ଯେ ଜୀବ ସେଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ନାମ ମୁଁ କହୁ ପାରିବି
 ନାହିଁ । ଭାରି ଭର ମାଡ଼ିଲ । କେତେ ବାଟ ଯିବା ପରେ ଗୋଟିଏ
 ଛୋଟ ନଈ ଦେଖିଲି । ଏତେବେଳିଆଏ ମୁଁ ସେ ବଣରେ ମଣିଷ
 ଦେଖି ନ ଥିଲି । ସେ ନଈକୂଳରେ ଗୋଟାଏ ଗଛମୂଳରେ
 ବସିଛି, ସେତକିବେଳେ ଦେଖିଲି ଗୋଟାଏ ବୁଢ଼ା ସେ ନଈରେ
 ଗାଧୋଉଛି । ମଣିଷ ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଭାରି ଆନନ୍ଦ ହେଲା ।
 ମୁଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ଲୋକ ପାଖକୁ ଗଲି । ବୁଢ଼ା ମୋତେ ଦେଖି
 କାବା ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ସେ ବୋଧହୁଏ କେବେ ମୋ
 ପରି ମଣିଷ ଦେଖି ନ ଥିଲା । ମୁଁ ବୁଢ଼ାକୁ ମୋ ପାଖକୁ ଡାକିଲି ।
 ମୋ କଥା ସେ ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ହାତରେ ଠାରିଲି, ସେ ପାଖକୁ
 ଆସିଲା । ଦେଖିଲି ସେ ବୁଢ଼ା ଲଙ୍ଗଳା, ଲୁଗା ନାହିଁ । ଭାବିଲି, ଏ
 ଗୋଟାଏ ଗରିବ ଲୋକ । ତେଣୁ ଲୁଗା କଣ ପାରି ନାହିଁ । ମୋ
 ଲୁଗାରୁ ମୁଁ ତାକୁ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଯାଗିଲି । ବୁଢ଼ା ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ
 ମନା କଲା । ତା କଥା ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋଟାମୋଟି
 ବୁଝିଲି ଯେ, ତାଙ୍କ ଦେଶରେ କେହି ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି ନାହିଁ; ସେ
 କାହିଁକି ପିନ୍ଧିବ ? ତାଙ୍କ ଗାଆଁକୁ ଯିବାପାଇଁ ବୁଢ଼ା ମୋତେ
 ଡାକିଲା । ମୁଁ ତା ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲି । ଘୋର ବଣ; କିଛି ଦୂର

ନ । ବାହାଦୁରୀ, ଶୁଣି ପାରିବ ।
 । କୁ ଜଣେ ଶୁଣି-ଶୁଣି ଶୁଣି

ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଦି ସେଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଲି । ଆସିବା-
ବେଳେ ଦୁଇ ଜଣ ବୁଢ଼ା ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଲେ । ଗୁରୁ ଦିନରେ
ମୋତେ ବଣ ପାର କରାଇ ଦେଶରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଗଲେ ।
ଦେଶରେ ସହସ୍ରକାରୁ ମୋ ଦେହ ଭଲ ହୋଇଗଲା । ସନ୍ଦର ଦିନ
ସବେ ମୁଁ ଆସି ଘରର ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଆମ ଅଜାଙ୍କୁ ସବୁ କଥା କହିଲି । ଅଜା ମୋ
 ସାହସ କଥା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, ତୁ ଆସି
 ବୁଢ଼ା ହେଲୁ, ଆଦମୀ ଜାତିକ କଥା
 , ଆଜିଯାଏ ଜାଣିଲୁ ନାହିଁ ? ତୁ ପରା
 ଇତିହାସ ପଢ଼ିଛୁ ? ଇତିହାସରେ ଆଗେ
 ପଡ଼େ ଆଦମ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା । ମୁଁ
 କହିଲି, ପିଲାଦିନ କଥା ମୋ ମନରେ
 ନାହିଁ । ଅଜା ତହୁଁ କହିଲେ, ଏ
 ପୃଥିବୀରେ କେବେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଥମେ
 ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ, ସେ କଥାକେନ୍ଦ୍ରକହି
 ପାରିବେ ନାହିଁ । ଆଗେ ସବୁ ଆଡ଼େ
 ବଣ, ଜଙ୍ଗଲ, ପୁରୁଥିଲା । ବାଘ, ହିନ୍ଦ,
 ଗୋରୁ, ଚେଳି, ମେଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି, ପଶୁ ଓ

ଅନାୟିକା ଜାତି କ୍ରୁଅ, ଚୋରାଳି, ଚିର. ଶାଗୁଣୀ ପ୍ରଭୃତି
 ପକ୍ଷୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଜଗତ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ପରମେଶ୍ଵର ଏହି
 ପୃଥିବୀରେ ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ତୁ ଯେଉଁ ବଣୁଆ ଲୋକଙ୍କୁ
 ବଢ଼ରେ ଦେଖି ଆସିଲୁ, ଆଦମ ମନୁଷ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଥିଲେ ।
 ପଶୁମାନେ ବଣରେ ଯେ ଭାବରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ,
 ସେମାନେ ସେହିପରି କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ଫଳ ମୂଳ
 , ଖାଦ୍ୟ ଓ ଝରଣା ଜଳ ଦିଇ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ । ପରେ ସଗୁ, ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ
 ମାଂସ ଖାଇ ଶିଖିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରିୟ ହୋଇ
 ରହି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଦଳ ବାନ୍ଧି ବଣରେ ବୁଲୁଥିଲେ ।
 ଯେଉଁଦିନ ଆଦମ ମାନବ ଅଗ୍ନିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲା ଓ ତାର
 ଉପରେ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ ସିଝାଇ ଖାଇ ଶିଖିଲା, ସେହି ଦିନଠାରୁ

ଯଶୁ ଅପେକ୍ଷା ସେ ଯେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜୀବ ତାହା ବୁଝି ପରିଲ । ଶୀତ ଓ ଉଷ୍ମରୁ ଆୟତ୍ତ କରବାର ପ୍ରକୃତି ବହୁ ପରେ ତା ମନରେ ଜାତ ହେବାରୁ ପବନ ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ କିଛିକାଳ କଟାଇଥିଲା । ଫଳେ ଗଛର ତାଳପତ୍ର ପ୍ରଭୃତିରେ କୁଡ଼ିଆ କରି ଶିଖିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଯୁଥଗାର ଅନେକ ଅଦମଜାତ ସବୁ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପବନ ଗୁମ୍ଫାରେ ବା କୁଡ଼ିଆରେ ରହନ୍ତି । ଲୁହାଣିକାରଣ ପାଇଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା ଅନେକ ପର କଥା । ଆମ ପୁରୁଷମାନେ ଯେ ପ୍ରଥମେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲେ ଓ ପରେ ଗଛର ପତ୍ର, ବଳଳ ପ୍ରଭୃତି ପିନ୍ଧୁଥିଲେ, ବନବାସୀ ଅଦମ ଜୀବର ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ତୁ ଏହା ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରିଥିବୁ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ପଥର ବା ଟେକା ପକାଇ ଓ ଗଛତାଳରେ ପିଟି ପଶୁପକ୍ଷୀ ମାରୁଥିଲେ । ଫଳେ ପଥରକୁ ଘଷି ତାକୁ ହଳିଆରୁପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ପରେ ତମ୍ବା, ଲୁହା ପ୍ରଭୃତି ଧାତୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ଜାଣି ପାରି ସେଥିରେ କଟୁର, କୁରୁଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି କଲେ ।

ବହୁକାଳ ଏହିପରି କଟିପିବା ପରେ ବଣ କାଟି ଜମି ବାହାର କରି ତହିଁରେ ନାନାପ୍ରକାର ଫସଲ କରବାକୁ ସେମାନେ ଶିଖିଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଲୋକ ଘର କରି ରହୁ ଗୃହବାସ କଲେ । ବଣର ପଶୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ କୁକୁରକୁ ପ୍ରଥମେ ପୋଷ ମନାଇଲେ । କାରଣ କୁକୁର ଶିକାରରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ପରେ ଘୋଡ଼ା, ଚିତ୍ତଳ ମେଣ୍ଟା, ଗୋରୁ ପୋଷି ଶିଖିଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ଫଳେ ଏହିପରି ଭଲ ଭଲ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସିଅଛି । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ କେତେ ହଜାର ବର୍ଷ ଯେ ଶତ ଗଣଣ ସେ କଥା କିଏ ବୁଝିବ ?

ମାତ୍ର ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ସେହୁପରି ଅବସ୍ଥାରେ
ଆଜିଯାଏ ରହୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଏବେ
ବଣରେ ଗୁମ୍ଫା ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅଣା କନ୍ୟାଏ, ଦିନେ ସେହୁ
ଆଦମ ଜାତିର ଲୋକେ ସତ୍ୟ ହୋଇ ଆମ ପରି ହେବେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଆଦମ ଜାଗାୟ ମନୁଷ୍ୟ ବଣରେ ବାସ
କରନ୍ତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଆମେ କେଉଁ କେଉଁ ବିଷୟରେ ସୃଣୀ ?
- ୨ । କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁକୁ ଛଡ଼ି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଲାଭ କଲ ?
- ୩ । କେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ଘର ତିଆରି କରିବାକୁ ଶିଖିଲ ?
- ୪ । ଆମ ଦେଶରେ ବଣରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ କେଉଁ ଆଦମ
ଜାତିର ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି ?

ଆର୍ଯ୍ୟଜାତି

ଯେତେବେଳେ ଏ ଦେଶ ଖାଲି ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ପୁରୁଥିଲା
ସେତେବେଳେ କେବଳ ଆଦମ ଜାତିର ଲୋକେ ଏ ଦେଶରେ
ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏବେ ବଣ ଭିତରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁ, ବୋହୂ,
ସାନ୍ତାଳ, କୁଆଁଜୀ ପ୍ରଭୃତି ଲୋକ ଦେଖାଯାନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଦମ
ଜାତିଙ୍କ ବଂଶଧର । ପୂର୍ବକାଳରେ ଏମାନେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ
ଥିଲେ, ଆଜିକାଲି ପ୍ରାୟ ସେହୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି । ଆମ ଦକ୍ଷିଣ
ଦିଗରେ ତେଲେଙ୍ଗା, ତାମିଲ ଆଦି ଯେଉଁ ଜାତି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ
ମଧ୍ୟ ଅତି ପୂର୍ବକାଳରୁ ଏ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ

ବୋଲିଯାଏ । ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନେ ଅଦମ ଜାତି ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଭଲତ
ଓ ସତ୍ୟ ଥିଲେ । ଆସାମ, ବଙ୍ଗଳା ଦେଶର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଦିଗରେ
ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଲୋକ ଏବେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ
ଦେଶର ଅଦମ ଜାତି । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ନାକ ଚେପ୍ଟା, ଦେହର
ବର୍ଣ୍ଣ ହଳଦିଆ । ଏମାନଙ୍କୁ ମାଙ୍ଗୋଲିୟ କୁହାଯାଏ ।

ଆଜିକା ପ୍ରାୟ ଷାଞ୍ଚ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ
ଦିଗରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଜାତିର ଲୋକ ଆମ ଭାରତବର୍ଷରେ
ଆସି ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥୀକାନ୍ଦ କୁହାଯାଏ । ସେମାନେ
ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ, ସେ ଭାଷାକୁ ସମ୍ବୃତ ଭାଷା
କହନ୍ତି । ଅର୍ଥମାନେ ଏ ଦେଶରେ ଆଗରୁ ରହିଥିବା ଅଦମ
ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ସତ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଥିଲେ । ଏ
ଦେଶକୁ ଆସିବା ଆଗରୁ ଆମ ଦେଶର ବହୁ ଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ଏସିଆ
ନାମକ ଦେଶରେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା ବୋଲି ଏବେ
ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନୁମାନ କରୁଅଛନ୍ତି । କୁଟୁମ୍ବ ଭିତର ଲୋକସଂଖ୍ୟା
ବେଶି ହେବାରୁ ଅଦମ ବାସସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଦଲେ ଆମ ଭାରତବର୍ଷକୁ
ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ନାମ ହେଲା ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥୀ । ଦଲେ
ସ୍ଥିମକୁ ଯାଇ ଇଉରୋପ ମହାଦେଶରେ ବାସ କରି ରହିଲେ ।
ଇଂରେଜ, ଜର୍ମାନ, ଗ୍ରୀକ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କ
ବଂଶଧର । ଆଉ ଦଲେ ସାରସ୍ୟ ଦେଶ ଆଡ଼କୁ ଯାଇ ସେ ଦେଶରେ
ରହିଲେ । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଉଅଛି ଯେ ଭାରତବର୍ଷ, ଇଉରୋପ ଓ
ସାରସ୍ୟର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ଆଗେ ଏକ ଜାଗାରେ
ଥିଲେ ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ପଞ୍ଜାବ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ ଅଛି । ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆସି ସେହିଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ତା ନିକଟରେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତ । ଅତନକ ନଈ ହିମାଳୟରୁ ବାହାର ସେହି ପ୍ରଦେଶ ବାଟେ ସମୁଦ୍ରକୁ ବହି ଯାଉଥିଲେ । ସେହି ନଦୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସିନ୍ଧୁ ଶୁବ୍ ବଡ଼ । ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଦୃଷଦ୍ୱତୀ ନାମରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଦୀ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବହିଥିଲା । ସେହି ନଦୀକୁ ଧରି ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ । ସ୍ୱଳ୍ପ ମଧୁର ଜଳର ସୁଅ ସବୁବେଳେ ସେ ନଈରେ ବହିଥିଲା । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ଦେଖି ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ସେହିଠାରେ ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିଗଲେ । ସେମାନେ ମନେ କଲେ, ଏଠାର ସୁନ୍ଦର ପର୍ବତ, ନଦୀ, ଗଛ, ଲତାମାନଙ୍କୁ ଯେ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି, ସେହି ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଯେନେ ମନୁଷ୍ୟ ଜଣି ପାରିବ, ତେବେ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଆଉ ଦୁଃଖ ରହିବ ନାହିଁ । ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଚିତ୍ରପୁରେ ନାନାକଥା ଅଲେଖନା କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଓ ଶ୍ରମତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଅନେକ ମନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରବଚନା କଲେ । ଏହି ମନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରବଚନମଣ୍ଡିର ନାମ ବେଦ ।

ବେଦରେ ମନ୍ତ୍ର, ପ୍ରବଚନ ଆଦିର ଅନେକ କଥା ଅଛି । ବେଦ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଅର୍ଥ 'ଜ୍ଞାନ' । ଯେଉଁ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ବେଦ ରଚନା କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଋଷି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ଧ୍ୟାନ କରିବାରୁ ଈଶ୍ୱର ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯେଉଁ ନିର୍ମଳ ଓ ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ ଦେଲେ, ସେମାନେ ତାହା ବେଦରୂପରେ ଲେଖିଗଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଆଜିଯାଏ

ଯେତେ ପ୍ରକାର ଜନଲଭ କରିଅଛି, ବେଦରେ ସେ ସମସ୍ତର ସୁବିଧା ଅଛି । ଅନେ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ କେବଳ ବେଦ ପଢ଼ି ଶ୍ରେୟ ହେଉଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଏହି ବେଦ ପଢ଼ନ୍ତି । ପରେ ବେଦ ପଢ଼ି ଲୋକେ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଥିଲେ । ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି, ବେଦ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ପୁରାତନ । ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆଦ୍ୟ ଓ ପରାନ୍ତ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ବେଦକୁ ଈଶ୍ଵରବାଣୀ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଧାରଣା ଯେ, ବେଦର ପାତ୍ର ଲୋକା ଅଛି ଚର୍ଚ୍ଚିତେ ଆଦ୍ୟୋ ହିମାଳୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ଯେପରି ମାନନ୍ତି, ଈଶ୍ଵରଙ୍କର ବାଣୀ ବୋଲି ବେଦକୁ ସେହିପରି ମାନନ୍ତି । ଏହି ବେଦକୁ ପାଠ କଲେ, ସେ କାଳରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କପରି ଚଳୁଥିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜଣାଯାଏ । ଆଜିକାଲି ଭାରତବର୍ଷର ଯେଉଁମାନେ ହିନ୍ଦୁ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତିର ବଂଶଧର; କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଆଦିମନାସୀ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନଙ୍କ ଆରୁ ବ୍ୟବହାର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛି ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଏ ଦେଶକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ ମାଲୋଲୟମାନେ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଯାଇ ସେ ଦେଶରେ ରହିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ବାଣୀ ପର୍ବତରେ ଅଶ୍ଵସୁ

ନେଲେ ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନେ ସତ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସବେ
 ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅର୍ଥସତ୍ୟତା ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ଆଦମ ଅଧିବାସୀମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନ ମିଶି ଅକ୍ଷୟ
 ସେହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିଅଛନ୍ତି । ଏହି ଆଦମ
 ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଡାକୁ ପୁଲେ ।
 ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନେ ପରସ୍ପର ହୋଇ ବଣ, ସବୁଜ ପଲାରବାରୁ ଆର୍ଯ୍ୟ-
 ମାନେ ପଞ୍ଜୀକ ପ୍ରଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ଗୁଜୁରାଟୀ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ-
 ପ୍ରଦେଶ; ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବମ୍ବେ, ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭୃତି ଅଧିକାର
 କରି ସେ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ରହିଲେ । ଏ ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
 କେତେକ ଦେଶକୁ ଆଗେ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ, ବ୍ରହ୍ମସିନ୍ଧୁଦେଶ, ମଧ୍ୟଦେଶ
 ପ୍ରଭୃତି ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଯେତେବେଳେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ପଞ୍ଜାବରେ ରହିଥିଲେ
 ସେତେବେଳେ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ
 ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସମୟ
 ମିଳୁ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ନ
 କରି କେବଳ ଶିଖର ଶିଳ୍ପ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ହେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
 ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ କୁଡ଼ାଗଲ୍ ସନ୍ଧିୟୁ ।
 କୃଷିକର୍ମ, ସରସ୍ୱାଳନ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁମାନେ କଲେ, ସେମାନେ
 ହେଲେ ଦୈଶ୍ୟ । ଯଥାମ ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ଧି କର୍ମ କଲେ
 ସନ୍ଧିୟୁ ହେଉଥିଲେ ଓ ଦୈଶ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ କର୍ମ କଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ
 ବୋଲିଉଥିଲେ । ମାତ୍ର କାଳକ୍ରମେ ଏ ଜାତିବିଭାଗ ବର୍ଣ୍ଣଗତ
 ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଅର୍ଜୁନମାନଙ୍କ ଆସିବା ସୂଚେ ଏ ଦେଶରେ କେଉଁମାନେ ରହୁଥିଲେ ?
- ୨ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ କେଉଁ କେଉଁ ଦେଶର ଲୋକେ ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତିର ବଂଶଧର ?
- ୩ । ବେଦ କଅଣ ? ବେଦରେ କେଉଁ ବିଷୟ ଲେଖା ହୋଇଅଛି ?
- ୪ । ପଣ୍ଡାବ ଅମ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଦିଗରେ ? ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ସେ ଦେଶର ନାମ କଅଣ ଥିଲା ?

ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର

ସୂର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ଅମ ଭାରତରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଥିଲା । ସେଠାରେ ଦଶରଥ ନାମରେ ଜଣେ ରାଜା ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଓ ସୁମିତ୍ରା ନାମର ତାଙ୍କର ତିନିଗୋଟି ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଏହି ତିନି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଦଶରଥଙ୍କର ଚାରିପୁଅ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଭ୍ରତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼; ସେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ, ଭରତ କୈକେୟୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ନାନାପ୍ରକାର ଗାଠ ପକିଥିଲେ ଏବଂ କିପରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହୁଏ ଶିଖିଥିଲେ । ଗୃହ ଭିତର ଉତ୍ତରେ ଭ୍ରତ ସ୍ନେହ ଥିଲା । ବିଶେଷରେ ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏବଂ ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ପରସ୍ପରକୁ ଭାରି ପୁଣି ପାଉଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନିକଟରେ ମିଥୁଳା ନାମରେ
 ଅଳ୍ପ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଜନକଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ

ନାମରେ ଗୋଟିଏ ହିଁ ଅ ଥିଲେ । ସୀତା ଦେଖିବାକୁ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର,
 ସେହିଭଳି ଭାରି ଗୁଣବତ୍ତା । ତାଙ୍କ ବାପା ଜନକଙ୍କର ଗୋଟିଏ
 ବଡ଼ ଧନୁ ଥିଲା । ଜନକ ପଣି କରିଥିଲେ ଯେ, ଯେଉଁ ସାର ତାଙ୍କ

ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇ ପାରିବ, ସେ ତାଙ୍କ ସଞ୍ଜ ସୀତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇବେ । ଏ ଖବର ଶୁଣି ଭଲ ଭଲ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନେକ ବୀର ମିଥୁଳାରେ ଆସି ଛୁଣ୍ଡି ହେଲେ । ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବା ଦୂରେ ଥାଉ, କେନ୍ଦ୍ର ସେ ଧନୁକୁ ଟେକି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେ ଧନୁକୁ ଉଠାଇ ଯେତେବେଳେ ଲଞ୍ଜିରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବାପାଇଁ ତାକୁ ବଙ୍କା କଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ଧନୁ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୀତାଙ୍କର ବିବାହ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନେ ଅସମାନରେ ପେରିଗଲେ ।

ମହାରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ନଡ଼ି ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ ଧନୀ ଓ ସୁଖୀ ଥିଲେ । ମୋଟେଇ କହିଲେ, ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଏପରି ସୁଖରେ ପାଳୁଥିଲେ ଯେ, ଦୁଃଖ କଅଣ—ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ ଆଦୌ ଜଣି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଚମେ ସେ ବୁଢ଼ା ହୋଇଯିବାରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କ କଥା ଭଲ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ; ତେଣୁ ସେ ବଡ଼ପୁଅ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯୁବରାଜ କରିବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ । ରାମ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଧୀର, ବିନୟୀ ଓ ଉଦ୍ରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ତଙ୍କର ଯୁବରାଜ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ । ଅଭିଷେକ ହେବାର ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ ହେଲା । ଲେକେ ନାନପ୍ରକାର ଉତ୍ସବ କଲେ । ମାତ୍ର ଏ ଖବର ଶୁଣି କୈଳାଶପୁର ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଲା । ଦଶରଥଙ୍କୁ କହିଲେ, “ତୁମ୍ଭେ ପୁରୀ ଯେଉଁ ଦୁଇଗୋଟି ବର ଦେବ ବୋଲି ସତ୍ୟ କରିଥିଲ, ମୋତେ ବଞ୍ଚିମାନ ସେ ବର ଦୁଇଗୋଟି ଦିଅ । ପ୍ରଥମ ବରରେ ରାମ ଚକ୍ରଦର୍ଶି ବନକୁ

ଯାଉ ଓ ଦୁଃଖୀୟ ବରରେ ମୋ ପୁଅ ଭାବେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଯୁବକ ହେଉ ।”

ଏକ କଥା ଶୁଣି ଦଶରଥ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । କୈକେୟୀ ଏସବୁ ବିଷୟ ଶୁଣି କହିବାରୁ ସେ ପିତାଙ୍କ ସତ୍ୟତା ପାଇଁ ଅନନ୍ଦରେ ବନକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସୀତା ଓ ସନତ୍କୁଭ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନକୁ ବାହାରିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଏ ତିନିଜଣ ଇକାଗ୍ର ବେଶରେ ସହର ଉତ୍ତର ବାଟ ଗଲେ ମେତେବେଳେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ ହାହାକାର କଲେ ଓ ବିକଳ ହୋଇ ବହୁତ କାନ୍ଦିଲେ ।

ଯେଉଁଦିନ ଏମାନେ ବନକୁ ଗଲେ, ସେଦିନ ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଦୁଇ ଭାଇ ମାମୁଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଶୁମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ଶୁଲିପିବା ସରେ ଦଶରଥ ‘ହା ଶୁମ’, ‘ହା ଶୁମ,’ କହି କହି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଭରତକୁ ମାମୁଘରୁ ଅଣିବାପାଇଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲୋକ ଗଲେ । ଭରତ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଯେ, ସୁନ୍ଦରୀ ଶେକରେ ବାପା ମରି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଲୋକମାନେ ଘୋର ଦୁଃଖରେ ଅଛନ୍ତି । ସେ ବାପାଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିପୂର୍ବକ ଶେଷ କରି ଶୁମକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ନିଜେ ବନକୁ ଗଲେ । ଶୁମକୁ ନାନାପ୍ରକାର ବୁଝାଇଲେ; ମାତ୍ର ବାପାଙ୍କ ସତ୍ୟ ଶେବାପାଇଁ ଶୁମ ଆଉ ବନରୁ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଭରତ ବହୁତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଶୁମ ତାଙ୍କ କଠକ ଦୁଇଗୋଟି ଭରତଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଭରତ ସେହି କଠକକୁ ସିଂହାସନରେ ରଖି ରାତ୍ରି ପର ଜଣାଯାବତ୍ତା କରି ଓ ଛେର ବିକଳ ପିନ୍ଧି ଶୁମଙ୍କ ଶୁକରରୂପେ ଗୁପ୍ତ୍ୟ ଶସନ କଲେ ।

ଏଣେ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ବଣରେ ବୁଲି ବୁଲି ଦକ୍ଷିଣ
ଅଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେ ଅନ୍ତ ଗୋଦାବରୀ ନାମରେ ଗୋଟିଏ
ନଦ ଅଛି । ସେ ନଦୀକୂଳରେ ଶ୍ରୀରାମ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର
ବଣ ଥିଲା । ସେମାନେ ସେଠାରେ ଶାନ୍ତି ଏ କୁଡ଼ିଆ ତିଆରି କରି
ରହିଲେ । ବଣରେ ସେମାନେ ଗଛର ବକଳ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ ଓ
ନାନାପ୍ରକାର ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ସୁଖରେ କାଳ କଟିତଥିଲେ ।

ଅମ ଭାରତବର୍ଷର ଦକ୍ଷିଣରେ ଯେଉଁ ସମୁଦ୍ର ଅଛି, ତାହାର
ନାମ ଭାରତ ମହାସାଗର । ତା ଭିତରେ ଲଙ୍କା ଦୋଳ ଗୋଟିଏ
ହାସ୍ତ ଥିଲା । ଏବେ ଲେବେ ତାକୁ ସିଂହଳ ବା ସିଂଲନ୍ ଦୋଳ
କହନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ରାବଣ ନାମରେ ଜଣେ ଭୀଷ
ଦୁଷ୍ଟ ବଳବାନ ରାଜା ରାଜୁତି କରୁଥିଲା । ତାହାର ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଥିଲା ।
ଯେତେବେଳେ ସେ ଶୁଣିଲା ଯେ ଦୁରଜଣ ବାବାଜି ଗୋଟିଏ ଭୀଷ
ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀକୂଳରେ ବଣରେ ଅଛନ୍ତି,
ସେତେବେଳେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେଇ ନିଜ ରାଣୀ କରିବା ପାଇଁ ତାହାର
ଭାରି ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଦିନେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଇଭାଇ ବଣ ଭିତରକୁ
ସିକାର କରିବାକୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ରାବଣ
ଅସି ତା ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ସୀତାଙ୍କୁ ବସାଇ ଲଙ୍କାକୁ ଘେନି ଚାଲି-
ଗଲା । ସୀତା ବହୁତ କାନ୍ଦିଲେ, ମାତ୍ର କିଛି କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ସେ ସୀତାଙ୍କୁ ରାଣୀ କରିପାରି ନାହିଁ ଭାରି ଚେଟୁ କଲ, କିନ୍ତୁ ସୀତା
ତହିଁରେ ରହି ହେଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ତା ଗଛର ଗୋଟାଏ
ବଗିଚା ଘର ସୀତାଙ୍କୁ ରଖିଲା ଏବଂ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଜଗାଇଲା । ସୀତା
ହେବେଳେ କାନ୍ଦୁଥାଅନ୍ତି ।

ଏଣେ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶିବାରରୁ ଫେରି ଆସି ଦେଖିଲେ
 ଯେ ସୀତା ନାହାନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ବିଚଳ ହୋଇ ଭାରି କାନ୍ଦିଲେ ଓ
 ବାୟା ପରି ହୋଇ ବଣପାଳ ବୁଲି ତାଙ୍କୁ ଖୋଜିଲେ । ରାବଣ
 ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରିକରି ନେଇଯିବା ବେଳେ କାଟରେ ଯେଉଁମାନେ
 ତାଙ୍କ କାନ୍ଦ ଶୁଣିଥିଲେ । ତେମାନେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସେ ଖବର
 ଦେଲେ । ସେହି ଦୟିଣ ଦେଶରେ କିନ୍ତୁ ବୋଲି ଗୋଟାଏ
 ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ରାମ ସେ ଦେଶର ରାଜା ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ର
 ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସବୁକଥା କହିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବା
 ପାଇଁ ଚାଲିଆଡ଼େ ଦୂର ଯାଇଲେ । ହନୁମାନ ନାମରେ ତାଙ୍କର
 ଜଣେ ଦୂତ ଲଙ୍କାରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବ କରି ଫେରିଆସି ଖବର
 ଦେଲେ । ତତ୍ପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଘେନି
 ଯୁଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଙ୍କାକୁ ଯାହା କଲେ ।
 ସୈନ୍ୟମାନେ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ପଥରରେ ଗୋଟାଏ ପୋଲ ତିଆରି
 କରି ଲଙ୍କାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଇ ଭାରି ନଡ଼ି
 ବାରି ଥିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର
 ଯାଇଥିଲେ । ରାବଣ ନିଜେ ଭାରି ଯୋଦ୍ଧା ଓ ତାହାର ପୁଅ
 ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଓ ଭାଇ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଛତୁଡ଼ି ବି ଭାରି ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ ।
 ଖୁବ୍ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା, ରାବଣର ସାନଭାଇ ବିଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ତବ୍ଧ
 ବଢ଼ିଗଲେ କହିଲା, ଯଦ୍ବା ହେବାର ହେଲାଣି, ଏବେ ସୀତାଙ୍କୁ
 ଫେରାଇ ଦିଅ । ଆଜି ଯୁଦ୍ଧ ନ ହେଉ ।” ଅନ୍ଧର ଅନେକ ଲୋକ
 ମଧ୍ୟ ରାବଣକୁ ବୁଝାବୁଝ କଲେ । ମନ୍ତ୍ର ରାବଣ କାହାର
 କଥା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୁଇପକ୍ଷରୁ ଅନେକ ଲୋକ
 ମରିଲେ, ରାବଣର ପୁଅ, ଭାଇ—ସମସ୍ତ ମରିଲେ । ଶେଷରେ
 ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଣରେ ରାବଣ ମରିଲା । ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ପାଇଲେ ଓ

ବିଭାଗକୁ ଲିଙ୍ଗରେ ରାଜା କରି ରାବଣର ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ବସି
ଅପୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଚଉଦ ଶତ ପୂର
ଯାଇଥିଲା ! ଭରତ ବଡ଼ଭାଇ ରାମଙ୍କ ପାଦରେ ତାଙ୍କ କଠକ
ଦର୍ଢ଼ି ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ରାମ ସୀତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସିଂହାସନରେ
ବସିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ବାପା ଯେପରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ପୁଅ ପରି ପାଳୁଥିଲେ
ସେ ସେହିପରି ପାଳିଲେ । ରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଭାରି
ସୁଖରେ ଥିଲେ । ଏବେ କୌଣସି ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସୁଖରେ
ପାଳିଲେ ଲୋକେ କଥାରେ କହନ୍ତି, “ଅମୃତ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜାଏ ରାମ-
ରାଜ୍ୟରେ ରହୁଅଛନ୍ତି ।”

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଭରତ କାହିଁକି ରାଜା ନ ହୋଇ ଋଷିଙ୍କ ପରି ଜୀବନ କଟାଇ
ଥିଲେ ?
- ୨ । ଅପୋଧ୍ୟା ଓ ଲଙ୍କା ଆମ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଦିଗରେ ?
- ୩ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର କିପରି ସୀତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ?

ସୂକ୍ଷ୍ମ

ଆଗେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ହସ୍ତିନାପୁର
ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ସେଠାରେ ଶାନ୍ତନୁ ନାମରେ ଜଣେ
ରାଜା ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ରାଣୀ ଥିଲେ । ବଡ଼ ରାଣୀଙ୍କ
ନାମ ଜୋ, ସାନ ରାଣୀଙ୍କ ନାମ ସତ୍ୟବତୀ; ଭ୍ରଷ୍ଟ ଜୋଙ୍କ ପୁଅ,
ବିଚିତ୍ରକର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଧୂଅ । ବଡ଼ଭାଇ ଭ୍ରଷ୍ଟ

ମହାପଣ୍ଡିତ ଓ ମହାଶାସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ବିବାହ କରି ସପାଦ
 କରାକୁ ବା ଗଜା ଦେବାକୁ ତାଙ୍କର ମନ ହେଲା ନାହିଁ ।
 ଚାନ୍ଦୀଦାନ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମରିଗଲେ । ଶେଷରେ ସାନ ଭାଇ
 ବିବିଧବିଧୀ ଗଜା ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଥିଲେ ଦୁଇ ଗଣି ।
 ବଡ଼ ଗଣିକାରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଧୂତଗନ୍ଧ ଓ ସାନ ଗଣିକାରୁ ପାଣ୍ଡୁ
 ଧୂତଗନ୍ଧ ଜନ୍ମାଇ ଥିଲେ, ତେଣୁ ପାଣ୍ଡୁ ଗଜା ହେଲେ । ଧୂତଗନ୍ଧ
 ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଗଜାସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦୁଃଶାସନ ପ୍ରଭୃତି ନାମରେ
 ଜଣକର ଶତେ ପୁଅ ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ, ବଡ଼ ଗଣି
 କୁଣ୍ଡଳିକାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଭ୍ରମ ଓ ଅର୍ଜୁନ ଏବଂ ସାନ ଗଣି
 ମାତ୍ରୀକାରୁ ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ ନାମରେ ଦୁଇ ପୁଅ ଜନ୍ମିଥିଲେ
 ପାଣ୍ଡୁ ଓ ମାତ୍ରୀ ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ମରିଯିବାରୁ କୁଣ୍ଡଳି ପାଞ୍ଚ ଭାଇଙ୍କୁ
 ମନୁଷ୍ୟ କଲେ, ଧୂତଗନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଭାରି ସ୍ନେହ
 କରୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷରେ କୁରୁ ନାମରେ ଜଣେ ଗଜା
 ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଧୂତଗନ୍ଧଙ୍କ ପୁଅମାନଙ୍କୁ କୌରବ
 କୁହାଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭୃତି ପାଞ୍ଚ ଭାଇଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାପା
 ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ପାଣ୍ଡବ ବୋଲି ଲେଖେ କହୁଥିଲେ ।

ଧୂତଗନ୍ଧ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିକାର ରଖି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଫିଲଦାନେ ନାନା
 ବିଷୟ ଶିକା ଦେଇଥିଲେ । ଦ୍ରୋଣାଗ୍ରାମୀ ଏମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାରେ
 ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବ ସମସ୍ତେ ଭାରି ବଳବାନ୍
 ଥିଲେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଶିଖି
 ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଳରେ ଭ୍ରମ ଓ ଶତ୍ରୁ ମାରବାରେ
 ଅର୍ଜୁନ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଭାଇ
 ସୂର୍ଯ୍ୟର ବଡ଼ ଧାର୍ମିକ ଥିଲେ । ସେ କେବେହେଁ ମିଛ କହୁ ନ

ଥିଲେ । ସାନ ଭାଇମାନେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଭାରି ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ସବୁ କାମ କରୁଥିଲେ । କୌରବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବଡ଼, ମାତ୍ର ସେ ଭାବ ଅଭିମାନୀ ଓ ହିଂସ୍ର ଥିଲେ । ସେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଦେଖି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଥମେ ସୂର୍ଯ୍ୟବନ୍ଧୁ ଗଜା କରବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏଥିରେ ଚାପା ଦେବାରୁ ସେ ଚାପ ହୋଇ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ବାରଣାବତ ନାମକ ନଗରରେ ବାସ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଶତପ୍ରହର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବାରଣାବତରେ ଆଗରୁ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ରହୁବାପାଇଁ ଜଗତରେ ଗୋଟିଏ ଘର ନିର୍ମାଣ କରା ଥିଲେ ଓ ସେ ଘରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ରହୁବା ପରେ ଗୁପ୍ତଚର ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେବାକୁ ଲୋକ ରଖି ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଏକଥା ଜାଣିପାର ସେ ଘରେ ନିଆଁ ଲଟିବା ଆଗରୁ ସେଘର ଛାଡ଼ି ଗୋପନରେ ଫଳାଇଗଲେ ।

ବାରମ୍ବାର ପଳାଇଯାଇ ପାଣ୍ଡବମାନେ ନାନାଦେଶରେ ବୁଲି ବୁଲି ଶେଷରେ ପଞ୍ଚାନ ଗଜ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଦେଶର ଗଜାଙ୍କ ଝିଅ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ବିବାହ ପାଇଁ ଶୁଣୁଥିଲେ ଅନେକ ଲୋକ ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ କରି ପାରିବ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ବିବାହ ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କ ବାପା ପଣି କରିଥିଲେ । କେତେ ଲୋକ ବିବାହ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଅଳ୍ପୁନ ଚପଟରୂପ ଧରି ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବାରୁ ଗଜା ଦୁଃସଦ ତାଙ୍କୁ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଦେଲେ । ମାତ୍ର ଅଦେଶରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ପାଞ୍ଚ ଭାଇଙ୍କର ପତ୍ନୀ ହେଲେ । ବିବାହ ପରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଗଜ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଗଜ୍ୟକୁ

ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଦେଲେ । କୌରବମାନେ ହସ୍ତିନାରେ ଓ ପାଣ୍ଡବମାନେ ତା ପାଖରେ ଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନାମକ ନଗରରେ ରାଜତ୍ବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଖି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ଭାବ ଈର୍ଷା ହେଲା । ସେ ବାଜି ରଖି ପଣା ଖେଳିବାପାଇଁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଡାକିଲେ ଖେଳରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପରାସ୍ତ ହୋଇ ନିଜର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି, ଘର ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ହାରିଗଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ସେହି ଜୁଆଖେଳ ପଣ ଅନୁସାରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ଓ ଭ୍ରାତୃମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାରବର୍ଷ ବନବାସ ଓ ଏକବର୍ଷ ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ରହିବା ପାଇଁ ଦୁଃଶୀ ଭିକାରୀଙ୍କ ପରି ଘର ଛାଡ଼ି ବାହାରିଲେ । ତେର ବର୍ଷପରେ ସେମାନେ ବନରୁ ଫେରି ଆସି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଫେରାଇ ଦେବାପାଇଁ କହିଲେ, ମାତ୍ର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କହିଲା, “ବିନା ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ କୁହୁ ଅଗରେ ଯେତେ ସ୍ଥାନ ରହିବ ସେତେ ସ୍ଥାନ ସୁଦ୍ଧା ଦେବି ନାହିଁ ।” ତେଣୁ ପାଣ୍ଡବମାନେ କାନ୍ଦି ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧର ଯୋଗାଡ଼ କଲେ ।

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ରାଜା ହୋଇଥିବାରୁ ତା ପାଖରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର ଓ ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବଡ଼ ସାଧୁ ଓ ଧର୍ମପରାୟଣ ଥିଲେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ବହୁକାଳ ନଗରେ ରହିଥିଲେ । ତଥାପି ଯେଉଁମାନେ ସେତେବେଳେ ଏ ଦେଶରେ ଧର୍ମକ ଲୋକ ଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଆଜିକାଲି ଦକ୍ଷିଣ ସହର ଯେଉଁଠାରେ ଅଛି, ତା ପାଖରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପଡ଼ିଆ ଥିଲା । ଦୁଇ ପକ୍ଷଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ସେହିଠାରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଜମା ହେଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ବହୁତ, ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ତା ଅପେକ୍ଷା ଅଳ୍ପ । ସମୁଦାୟ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେତେ

ସ୍ବାର ଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଥିଲେ । ଅଠର ଦିନକାଳ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମନୁଷ୍ୟ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଯୁଦ୍ଧରେ ମଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପକ୍ଷ ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ବାର ଭୀଷ୍ମ, ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ, ଶଲ୍ୟ, ଦୁଃଶାସନ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତେ ମଲେ । ଶେଷରେ ଭୀମଙ୍କ ହାତରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମଧ୍ୟ ମଲା । ଧର୍ମର ଜୟ ହେଲା, ପାଣ୍ଡବମାନେ ଜିଣିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ କୌରବ ପକ୍ଷରୁ ଚଳି ଜଣ ଓ ପାଣ୍ଡବ ପକ୍ଷରୁ ସାତଜଣ ମାତ୍ର ଜୀବିତ ଥିଲେ । ଏଭଳି ମହାଯୁଦ୍ଧ ଆଉ କେବେ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ହସ୍ତିନାର ରାଜା ହେଲେ । ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପାଇବାପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆପଣାର ଜାତିମାନଙ୍କୁ ମାରୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଅଶ୍ୱମେଧଯଜ୍ଞ କରି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦାନ କଲେ । ଶେଷରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ନାତି ବାଳକ ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ ହସ୍ତିନା ସିଂହ ସନରେ ବସାଇ ଗୃହସ୍ଥର ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ଥଳ ଗୁଲିଗଲି । ନାନା ଉପରେ ବୁଲି ବୁଲି ହିମାଳୟ ପର୍ବତରେ ସହସ୍ର ସେହିଠିରେ ତପସ୍ୟା କଲେ ଏବଂ ଶେଷରେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ବୋଲି କହିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

୧ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜା ନ ହୋଇ କାହିଁକି ସ୍ୱପ୍ନର ସ୍ଥଳ ଗୁଲିଗଲି ?

୨ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଅମ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଦିଗରେ ଓ କେତେ ଦୂରରେ ?

୩ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପକ୍ଷରେ ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଲେ କାହିଁକି ?

ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର

ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଭାରତକୁ ଆସିବା ପରେ ଏ ଦେଶରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ରାଜା ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଲେକେ ଇତିହାସ ଲେଖି ରଖୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ମେ ସବୁ ରାଜାଙ୍କ ବିଷୟରେ ବେଶି କିଛି ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେହି ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଯେସରି ପ୍ରଜାପାଳକ ଥିଲେ, ସେହିପରି ଦାତା ଓ ଧାର୍ମିକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର, ସୁବିଚାରରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଦାତା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ କେତେ କାଳ ଅତୀତ ହୋଇ ଲେଖି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଗୁଣ ଆଜିଯାଏ ଲେପ ହେଇ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଅପୋଧ୍ୟା ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟଥିଲା । ଯଜ୍ଞ କଲେ ଦେବତାମାନେ ଇଶ୍ବର ସମୂହ ଦୃଷ୍ଟି ବୋଲି ବେଦରେ ଲେଖା ଅଛି । ମହାରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଥରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ । ବଶିଷ୍ଠ ନାମରେ ଜଣେ ଋଷି ଯଜ୍ଞରେ ତାଙ୍କର ପୁରୋହତ କାମ କରିଥିଲେ । ଯଜ୍ଞ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ରହ୍ମଣୀମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ଧନରତ୍ନ ଗାଈ ଆଦି ଦାନ କଲେ । ବଶିଷ୍ଠ ବହୁତ ଜିନିଷ ପାଇ ଭାରି ଖୁସିରେ ତାଙ୍କ ମଠକୁ ଫେରିଲେ । ବାଟରେ ବିଶ୍ବାମିତ୍ର ନାମରେ ଆଉ ଜଣେ ଋଷିକ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଦେଖା ହେଲା ବଶିଷ୍ଠ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଏହା ଶୁଣି ବିଶ୍ବାମିତ୍ର

ଯାଇ ଦୃଶ୍ୟକୁ ପ୍ରାଣରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ବଢ଼ିଲେ, ‘ମୁଁ
ଶୁଣିଲି, ତୁମେ ଜଣେ ଦାତା । ମୋତେ କିଛି ଦେବ ବୋଲି
ସଦ୍ୟ ବୋଲି । ତେବେ ମୁଁ ମଗିବି ।’ ରାଜା କହିଲେ, “ଅପଣ
ଯଦା ମଗିବି ତାହା ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଦେବି ।” ଏହା ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର
କହିଲେ, ‘ତୁମ୍ଭର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ସହୃଦ ରାଜ୍ୟ ମୋତେ ଦାନକର ।’
ରାଜା ଅନନ୍ତରେ କହିଲେ, ହେଉ ‘ହେଉ ।’ ତା ପରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର
ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ଓ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦାନ ଗ୍ରହଣ
କଲେ । ଦାନ ଦେଇ ସାର ରାଜା କହିଲେ, ‘ଏବେ ସମସ୍ତ
ସ୍ୱର୍ଗ ଦ୍ୱାର ଓ ରାଜ୍ୟରେ ତ ମୋର କିଛି ଅଧିକାର
ନାହିଁ । ମୁଁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁତ୍ରକୁ ଘେନି ବଣକୁ ଯାଉଛି ।’
ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଶୈବ୍ୟା ଓ ପୁଅ ନାମ ରୋହିତାଶ୍ୱ ।
ପ୍ରଥମେ ବୟସ ଅଠ ଦଶ ବର୍ଷ ହେବ । ଶୈବ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟକୁ
ଉପସକ୍ରମଣ କଲେ । ଦୁଃଖର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ସେ ବାନ୍ଧ
ପକାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ କୌଣସି ଜଣେ
ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଦରଦ୍ର ନ ଥିଲା । ସ୍ୱାମୀ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି
ଦାନ କରିଥିବା କଥା ଶୁଣି ସେ ଭାରି ଗୁପ୍ତି ହେଲେ ଓ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ
ସଙ୍ଗରେ ବଣକୁ ବାହାରିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ “ତୁମେ ଦାନ ଦେଇ
ଦକ୍ଷିଣା ତ ଦେଇ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣା ନା ପାଇଲେ ମୁଁ ଦାନ ଗ୍ରହଣ
କରିବି ନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ଦକ୍ଷିଣା ଦିଅ ।” ଏହା ଶୁଣି ଦୃଶ୍ୟକୁ ଟିକିଏ
ଚିନ୍ତା କରି କହିଲେ, “କିଁ ଠିକ୍ କଥା, ଅପଣ କିଛିଦିନ ଅପେକ୍ଷା
କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ଅପଣଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେବି । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି
ନାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ, ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁଅ ତନି ଜଣ ଅଛି । ବାହାର
ଘର ଗୁରୁ କଲେ ସେ ଆମକୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଦେବ । ସେହି

ଟଙ୍କା ଅଣି ଅପଣଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣା ରୂପେ ଦେବ ।” ଏହା କହୁ ଗୁଜା
 ଦଣକୁ ଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଅ ଓ ନିଜକୁ କଣିବାପାଇଁ ଅନେକ
 ଲୋକଙ୍କୁ କହୁଲେ, ମାତ୍ର କେହି ତହିଁରେ ଗୁଜା ଦେଲେ ନାହିଁ ।
 ଏଣେ ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ଦୁଇଦିନ ଛଡ଼ା ଗୁରୁଦିନ ଛଡ଼ା ଗୁଜା ଦେଇ
 ତାଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣା ମାଗୁଅଛୁ ଏବଂ ଗୃହପାତ୍ର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଅଛୁ ।
 ହରିଷ୍ଠକୁ କଣି କରବେ ?

ସେ ଦେଶରେ କେନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁର ରଖି ଟଙ୍କା ଦେଲେ
 ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଅଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି କାଣୀ ସହରକୁ
 ଚାଲିଗଲେ । କାଣୀ ସେଠାରୁ ଅନେକ ବାଟ, ଅନେକ ଦିନ
 ଚାଲି ଚାଲି କାଣୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣା
 ପାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କାଣୀ ଆସିଲେ ।

ବହୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶେଷ୍ୟା ଓ ପୁଅ ରୋହିତାଶକୁ ଜଣେ
 ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୁରୁର ରଖିବାକୁ ସଜ୍ଜିତହୋଇ ତାଙ୍କୁ କିଛି ଧନ ଦେଲେ ।

ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେତକ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆହୁର ଦକ୍ଷିଣା ଦାବା କଲେ । ରାଜା ଆପଣକୁ ବିକ ଶୀଘ୍ର ବାକି ଦକ୍ଷିଣା ଦେବାକୁ କହୁଲେ । ତାଙ୍କୁ କଣିକାପାଇଁ ସେ ଅନଳ ଲେକଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ, କିନ୍ତୁ କେହି ସେଥିରେ ରାଜା ହେଉଲ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଜଣେ ହାଡ଼କୁ କହୁଲେ । ହାଡ଼ କହୁଲ, “ମୋର ଜଣେ ଗୁରୁର ଲେଡ଼ା, ଏ କାଣି ସହରରେ ମୋର ଅନଳ ମଣାଣି ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ମଣାଣିକ ମଡ଼ା ପୋଡ଼ିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ କର ପାଏ । କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଖରେ ଲେକ ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ସବୁ ମଡ଼ାଙ୍କ ପଇସା ଅସୁଲ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଯେବେ ତୁମେ ମଣାଣିରେ ରହି ମଡ଼ା ପଇସା ଅସୁଲ କରିବ, ତେବେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଧନଦେଇ କଣିକା ।” ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ସେଥିରେ ରାଜା ହେଲେ, ହାଡ଼ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଦେଲା । ସେ ଟଙ୍କା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ଦେବାରୁ ସେ ଭାରି ଖୁସି ହୋଇ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିଯାଇ ସେଠାରେ ରାଜା ହେଲେ ।

ହାଡ଼ କଥା ଅନୁସାରେ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟାଏ ମଣାଣିରେ ରହୁଲେ । ସବୁବେଳେ ସେ ମଣାଣିରେ ମୁଦାର ପୋଡ଼ା ଲଗାଥାଏ । କେତେବେଳେ ହେଲେ ଜୁଇରୁ ନିଆଁ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଉତ୍ସୁକର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ । ଦିନ ରାତି ସବୁବେଳେ ମଣାଣି ପାଉଁଶ ଓ ଧୁଆଁରେ ବୁଲି ବୁଲି ତାଙ୍କ ଦେହ କଳା ପଡ଼ିଗଲା । ହାଡ଼ ତାଙ୍କ କାମ ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହେଲା । ଏହିପରି କେତେ କାଳ କଟିଗଲା । ତେଣେ ଶେଷା ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଗୁରୁଗଣୀ କାମ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଦିନେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ରୋହିତାଶକୁ ଗୋଟାଏ ସାପ କାମୁଡ଼ି ଦେଲା । ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ଦିଲଟିର ପ୍ରାଣବାୟୁ

ବାହାରିଗଲା । ଶୈବ୍ୟା ଭାରି କାନ୍ଦିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଖବର
 ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ ଜଣା ନ ଥିଲା । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ନିଜର ହୋଇ
 ଆଜି କେହି ନ ଥିଲେ । ବାସୀ ମଡ଼ା ହେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଗିର,—
 ଦେଶୁ ନିସଦନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମଲପୁଅକୁ କାଟି କରି ସେ ମଣାଣିକୁ
 ପୋଡ଼ିବାକୁ ନେଇଗଲେ । ପୁଅକୁ ମଣାଣିରେ ରଖିଦେଇ
 ସେଠାରେ ବାଙ୍କଳରେ ଧୁଣି କିମ୍ପଲେ । କାନ୍ଦ ଶୁଣି ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ
 ପାଖକୁ ଆସି ମଣାଣିରେ ମୂର୍ଦ୍ଦାର ପୋଡ଼ିବାର କର ମାଗିଲେ ।
 କେହି ବାହାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶୈବ୍ୟା
 ଶେଷରେ କହିଲେ, “ମୋଠାରେ କିଛି ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୁରୁଗଣୀ କିମ୍ପ
 କରେ । ମୋତେ କର ଛାଡ଼ିଦିଅ ।” ଏହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ
 ହେଉ ସେ ଦୁହେଁ ଚିହ୍ନା ଚିହ୍ନି ହେଲେ । ପୁଅ ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ଅବସ୍ଥା
 ଦେଖି ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭାବ କାନ୍ଦ ମାଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ କଅଣ କରିବେ ?
 ତାଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ହାତକୁ ନ କେହି କିପରି ବା ବିନା କେତେ ସେ
 ମଣାଣିରେ ମୂର୍ଦ୍ଦାର ପୋଡ଼ିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେ-ବ, ଏହା ଭାବ ସେ
 ତାଙ୍କ ହାତଦେଇ ଦେଖିଲେ । ମାଡ଼ିଠାରୁ ଅନୁମତି ଆଣି
 ମଣାଣିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଦେଖି-ଲ ଯେ ବାଣ ମିଶି ରଖି ସେଠାରେ ଆସି
 ପହଞ୍ଚି ଅଛନ୍ତି । ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ହେଲା ।
 ସେ ଜଣେ ରଖି, ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ମଲ ଓ ଔଷଧ ଜଣାଥିଲା । ସେ
 ତହିଁ ଔଷଧ ଦେଇ ରୋଗିତାଣକୁ ବଞ୍ଚାଇ ଦେଲେ । ଶୈବ୍ୟା ଓ
 ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ
 ଚଣ୍ଡାମିଶ୍ର କହିଲେ, “ଦେଖ, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ! ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ, ମୋର
 ରାଜ୍ୟ ଓ ଧନରେ କିଛି ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । କେବଳ ତୁମର ସାଧୁ-
 ପଣିଆ ଓ ଦାତାପଣିଆ ପରଖିବା ପାଇଁ ତୁମଠାରୁ ରାଜ୍ୟ, ସମ୍ପତ୍ତି
 ନେଇଥିଲି । ତୁମ ମନ-ବିଡ଼ିପାଣ ବୁଝିଲି ଯେ, ତୁମେ ପ୍ରକୃତରେ

ସାଧୁଲୋକ ଓ ଦାତା, ଏବେ ରାଜ୍ୟକୁ ତୁମେ ପାଇ ସେଠାରେ
 ରାଜୁତି କର । ଏହି ଟଙ୍କା ନିଅ, ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ଓ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଯେଉଁ
 ଟଙ୍କା ଅର୍ଜିଥିଲ ତାକୁ ଫେରାଇ ଦିଅ । ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱର୍ଗ ପାଇବ
 ଓ ଏ ପୃଥିବୀରେ ମଣିଷ ଥିବାଯାଏ ତୁମର ଖ୍ୟାତି ପୃଥିବୀରେ ରହିବ ।
 ଏହା କହି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଓ ହାତକୁ
 ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ଦେଇ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁଅଙ୍କୁ ଘେନି ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ
 ଫେରିଲେ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର କାଶୀରେ ଯେଉଁ ମଣାଣୀରେ ସହରବାସୀ
 ଥିଲେ ଏବେ ସେ ମଣାଣୀକୁ 'ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଘାଟ' କହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ
 ଆମ ଦେଶରୁ କାଶୀ ଚାଲିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ
 ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଘାଟ ଦେଖି ଅସନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କି ହେତୁରୁ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଏତେ କଷ୍ଟ
 ଦେଇଥିଲେ ?
- ୨ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭଳି ଆଉ କିନିଜଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ଦାତାଙ୍କ
 ନାମ କହ ।
- ୩ । ଶୈବ୍ୟ କ୍ରଠାରେ କି କି ଗୁଣ ଥିଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ?

ବୁଦ୍ଧଦେବ

ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତରରେ ନେପାଳ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଅଛି । ହିମାଳୟ ପର୍ବତମାଳାରେ କେତେକ ଅଂଶ ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହି ନେପାଳ ନାମରେ କପିଳବସ୍ତୁ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନଗର ଅଛି । ସେଠାରେ ଗ୍ରାୟ ଅଦେଇ ହଜାର ବର୍ଷତଳେ ଶିଳ୍ପବିଶେଷରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ସିଦ୍ଧାର୍ଥ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ଶୁଦ୍ଧୋଦନ । ଜନ୍ମର ସାତଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ମା ମାୟାଦେବୀ ମହାଯିବାରୁ ତାଙ୍କ ମାଉସୀମା ଗୌତମୀ ତାଙ୍କୁ ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ଗୁଜାଟର ଏକମାତ୍ର ପୁଅ, ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ସିଦ୍ଧାସନରେ ବସିବେ, ତେଣୁ ପିଲାଦିନୁ ତାଙ୍କ ବାପା ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଅନେକ ଶେଷକ ନିୟୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ଭାବ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ଅନେକ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ଶର ମାରିବାରେ ଓ ଶତ୍ରୁ ଶେଳରେ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କେହି ତାଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହେଲେ କଣ ହେବ । ଏ ସବୁ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ବେଳେ ବେଳେ ଲୋକେ ଶିକାର କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡକୁ ଡାକି ନେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଜୀବ ମାରିବା ଦ୍ଵରେ ଥାଉ କୌଣସି ଜୀବ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ହେବା ଦେଖିଲେ ସେ କାନ୍ଦି ପଡ଼ାଉଥିଲେ । ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ବସି ସେ ସବୁବେଳେ କେତେ କଣ ଭାବୁଥିଲେ । ପିଲାଦିନୁ ପୁଅର ଏହି ସବୁ ଭାବ ଦେଖି ତାଙ୍କ ବାପା ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ମନରେ ଭାବ ଭୟ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲେ, ‘ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ପୁଅ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଫରାରି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବ ।’ ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ନାମ ଯଶୋଧାରା ।

ବିବାହ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ଦିନ ବଢ଼ିଗଲା । ମାତ୍ର ସିଦ୍ଧାର୍ଥଙ୍କ ମନ ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଦିନେ ସେ ବୁଦ୍ଧବାକୁ ଯାଉଥିଲେ, ସାଙ୍ଗରେ ଥରେ ସାଉଥି ଛନ୍ଦକ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଦେଖିଲେ, ଜଣେ ବୁଦ୍ଧାଲୋକ ବାଡ଼ ଶ୍ରେୟ ଧରି କର୍ମ କର୍ମ ବାଟରେ ଯାଉଅଛି । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସାଉଥିକୁ ପଚାରିଲେ, “ଏ କିଏ ? ଏପରି ବାହୁକ ଶୁଣୁଅଛି ?” ଛନ୍ଦକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ସ୍ୱପ୍ନାରେ ସମସ୍ତେ ବୁଦ୍ଧାହୋଇ ଦିନେ ଏହିପରି ହେବେ ।” ଆଉଦିନେ ସେହିପରି ଦେଖିଲେ, କେତେ ଲୋକ ମିଶି ଗୋଟିଏ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୁଶ୍ରୂଣକୁ ନେଉଅଛନ୍ତି । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ପଚାରିବାରୁ ଛନ୍ଦକ କହିଲେ, “ସମସ୍ତେ ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଏହିପରି ଦିନେ ମରିବେ ।” ଥରେ ଜଣେ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଦେଖି ତା କଥା ପଚାରିବାରୁ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସେହିପରି ଉତ୍ତର ପାଇଥିଲେ । ଆଉ ଦିନେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲେ । ଧୀର ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁଖି, ମୁହଁ ହସ ହସ; ଗେରୁଆ ଲଗା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି, ହାତରେ ଭୃଷାପାତ୍ର । କ୍ରମାତ ପଚାରିଲେ, “ଛନ୍ଦକ ଏ କିଏ ?” ଛନ୍ଦକ କହିଲେ “କ୍ରମାତ, ଏ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଏହାଙ୍କର ଲେଉଟି ନାହିଁ । ସବୁ ଢାଞ୍ଚା କରି ପରମ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି ।” ଏହି କଥା ଶୁଣି ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଗୁଡ଼ି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବାକୁ ଛାଡ଼ି କଲେ ।

ସେତେବେଳେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ୨୯ ବର୍ଷ ହେବ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଅଧ ଶତାବ୍ଦେ ପୃଥିବୀ ନିସ୍ତବ୍ଧ । ଯଶୋଧାରୀ ପୁଅଟିକୁ କୋଳରେ ଘେନି ଘୋର ନିଦରେ ଶୋଇଅଛନ୍ତି । କୌଣସି ଲୋକ ଜାଗ୍ରତ ନାହାନ୍ତି । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଗୋଟାଏ ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ଛନ୍ଦକକୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି

ସେହି ଅନ୍ଧାର ସ୍ଵଚ୍ଛରେ ସସାର ତ୍ୟାଗ କଲେ । ସ୍ଵଚ୍ଛ ସ୍ଵଚ୍ଛ ଗୁଲିଲେ,
 ସଫଳ ହେଲ ବେଳକୁ ସେ ଅନେକ ଦୂର ଗୁଲି ଯାଇଥିଲେ ।
 ସତ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଘେଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯେଉଁ-
 ସବୁ ମୁକ୍ତବାନ ଲଗା ଓ ଅବସାର ଦେହରେ ଥିଲା ସେଗୁଡ଼ିକ
 ଛନ୍ଦକୁ ଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ଲଗ୍ନା କରି କୌତୁହ ମାର ଭିଖାଣ ବେଶରେ
 ବୁଲିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଛନ୍ଦକ ସେ ଗୁଣ ଦେଖି ଭାରି କାନ୍ଦିଲେ ।
 କହୁଁ ପିତୃ ଡାକୁ ବୁଝାବୁଝି । କର ଘରକୁ ଫେରିବଦେଲେ ।
 ଘରେ ସମସ୍ତେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଭାରି କାନ୍ଦିଲେ ।

ଭିଖାଣ ବେଶର ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିଲେ
 ଓ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ।

ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବଣରେ
 ଛଅ ବର୍ଷକାଳ ତପସ୍ୟା
 କଲେ । ତପସ୍ୟା ଶେଷରେ
 ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ସତ୍ୟଜ୍ଞାନ ଲଭି
 କେଉଁଠି ବୋଲି ବୁଝିପାର
 ତାହା କେବଳ ନିଜୁ ବୁଝି
 ବାକୁ ବାହାରିଲେ । ସେହି
 ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ
 ହେଲା ବୁଦ୍ଧଦେବ ଓ ସେ
 ଯେଉଁ ଧର୍ମର ପ୍ରସାର
 କଲେ ତାହାର ନାମ ହେଲା
 ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ
 ମତରେ ସସାର ଦୁଃଖରେ
 ବୁଦ୍ଧି । ଏହି ଦୁଃଖର ଭାରଣ
 କଷ୍ଟପୁଲେଇ । ଯେଉଁ ଲୋକ

ବିଷୟଲେଖକୁ ଖୋଗ କରିପାରିବ, ସେ ଦୁଃଖରୁ ଗଣା ପାଇଯିବ ।
ସବଦା ସତ୍ୟ କହିଲେ, ଭଲ ଆଚରଣ କଲେ ଓ ଭଲ ତାମ କରି
ମନକୁ ଦୃଢ଼ କଲେ ଦୁଃଖରୁ ଗଣା ମିଳେ ।

ବୁଦ୍ଧଦେବ ବାଣୀରେ ସବୁପ୍ରଥମେ ତାହାଙ୍କ ଧର୍ମମତ
ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । ପାଞ୍ଚଜଣ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ । ସେମାନେ
ଗୁରୁଆଡ଼େ ବୁଦ୍ଧବଦନକ କଥା ପ୍ରଚାର କଲେ । ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁଡ଼ୁଁ
ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଓ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ
ଶୁଣିବାକୁ ଦାଉଥିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତବର୍ଷର
ଗୁରୁଆଡ଼େ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେତେବେଳେ ବିମ୍ବିସାର
ନାମରେ ଜଣେ ରାଜା ରାଜଗୃହରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେ
ପ୍ରଥମେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ
ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କପିଳବାସକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ବାପା ଶୁଦ୍ଧୋତ୍ତନ, ସ୍ତ୍ରୀ
ପୁତ୍ର ଓ ପରିବାରର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ସେଠାରେ
ସେ ଧର୍ମୋପଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କର
ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ ।

ସେ ଦେହଧରି ପ୍ରାୟ ୪୫ ବର୍ଷ ଭ୍ରମଣର ନାନା ସ୍ଥାନରେ
ବୁଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । ଶେଷରେ କୁଶିନରୀର ଆଡ଼କୁ
ଯାଇ ପାର୍ବତୀ ଦ୍ବିତୀୟବତୀ ନାମକ ନଦୀକୂଳରେ ଗୋଟାଏ ଶାଳବୃକ୍ଷ
ମୂଳରେ ବିଶ୍ରାମ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଅନେକ ଶିଷ୍ୟ ତାଙ୍କ
ଗୁରୁପାଶରେ ବସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଁ ଦେଉଁ
ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଗଲା । ବୁଦ୍ଧ ଦେବ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ପୃଥିବୀରୁ ଆଲୁଅ ଲୁହଗଲା ।

ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଚଳିଲା । ସେ କାଳରେ ବହୁଲକ୍ଷ ଲୋକ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଅନେକ ଗୁଜା ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଭାରତ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରାଇଥିଲେ । ଏବେ ଭାରତରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଭାରତର ବାହାରେ ଚୀନ, ଜାପାନ, ତିବ୍ବତ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶର ଲୋକମାନେ ବୌଦ୍ଧ-ଧର୍ମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

୧ । ସଂସାର ଛଡ଼ି ବୁଦ୍ଧ କାହିଁକି ସନ୍ନ୍ୟସୀ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ?

୨ । ଗୁଜା ହୋଇ ରହିବାଠାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେବା କାହିଁକି ଭଲ ?

୩ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଯେଉଁ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ ତାହାର

ସାରମର୍ମ କ'ଣ ?

୪ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବୌଦ୍ଧମାନେ ଅଛନ୍ତି ?

ଆଲେକ୍ ଜାଣ୍ଡାର

ଅମ ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ କହ୍ନୁଦୁରରେ ଇଉରୋପ ମହାଦେଶ । ସେ ଦେଶରେ ଗ୍ରୀସ୍ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଅଛି । ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶ ପୂର୍ବକାଳରେ ଭାରି ଭଲ ଥିଲା ଏବଂ ସେ ଦେଶର ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ଯାଇ ଦେଶ ଜୟ କରୁଥିଲେ । ଆଲେକ୍ ଜାଣ୍ଡାର ନାମରେ ସେ ଦେଶରେ ଜଣେ ବଡ଼ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ପୂର୍ବକାଳରେ ଦେଶ ଜୟ କରି କରି ଅମ ଭାରତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ଲେବେ ରାଜା କରି ଜାହାଜ ଚଳାଇ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁଗଣୁ ଅମ ଦେଶଯାଏ ସମୁଦ୍ରରେ ବାଟ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଉଡ଼ାଜାହାଜ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ନ ଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷର ପୂର୍ବ, ଉତ୍ତର ଓ ପଶ୍ଚିମ ପାଖରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସରତ ରହିଅଛି । ସେ ସରତକୁ ଡେଇଁ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲେବେ ସହଜରେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ, ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ଘେରି କରି ରହିଅଛି । ତେବେ ଆଲେକ୍ ଜାଣ୍ଡାର କେଉଁ ବାଟେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିବେ ? ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶ; ପଶ୍ଚିମରେ ଭାରତ ବାହାରେ ପାରସ୍ୟ ଆଫଗାନିସ୍ତାନ, ବେଲୁଚିସ୍ତାନ ନାମରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଦେଶ । ପଞ୍ଜାବ ଓ ସେହି ସବୁ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁକୁଶ ନାମରେ ଉଚ୍ଚ ସରତ ଅଛି । ସେହି ସରତ ଭିତରେ କେତେଗୋଟି ଘାଟୀ ଅଛି । ସେହି ଘାଟୀର ନାଁ ଖାଇବାର ଘାଟୀ ଓ ବୋଲନ ଘାଟୀ । ଆଲେକ୍ ଜାଣ୍ଡାର ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଘେନି ସେହି ଘାଟୀବାଟେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ର ଭିତର ପଣ୍ଡିତ ମାଧବେ କେତେ-
 ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ଳେଷ ଗ୍ଳେଷ ଗୁଣଥିଲା । ସେ ସବୁ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ
 କରି ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡ୍ରା ଯିବାପାଇଁ ଜନ୍ମର ୩୨୭ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ
 ସିନ୍ଧୁନଦୀ ପାରହୋଇ ଶେଷିକାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଦେଶ

ଗୁଡ଼ିଏ ପରାସ୍ତ କରି ଅଧୀନ କଲେ । ତା ପରେ ପୁରୁ ନାମକ
 ଜଣେ ଭାରି ବଳବାନ୍ ଗୁଜରାଟୀ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା ।

ପୁରୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସରସ୍ତ୍ର ହୋଇ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ଅଲେକ୍ତାଶ୍ରମ ଡାକ୍ତ ପଶୁଥିଲେ, “ଭୂମ୍ଭୁ ଅମ୍ଭଠାରୁ କି ବଳ ବ୍ୟାହାର ଆଶା କର ?” ପୁରୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଗୁଜାର ସଙ୍ଗେ ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ଅପଣ ମୋ ସଙ୍ଗେ ସେହିପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ ।” ଏହା ଶୁଣି ଅଲେକ୍ତାଶ୍ରମ ଭାରି ଚାପ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଗୁମ୍ଫା ତାଙ୍କୁ ଫେରିବା ଦେଲେ । ତା’ ପରେ ଅଲେକ୍ତାଶ୍ରମ ସଜ୍ଜାବର ପୂର୍ବ ଅଙ୍ଗକୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟମାନେ ବହୁତ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଆସି ଥିବାରୁ ଏକାବେଳେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେମାନେ ଆଉ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ମଜ୍ଜିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅଲେକ୍ତାଶ୍ରମ ବାଧ୍ୟତାରେ ସେହିଠାରୁ ଫେରିଲେ । ଫେରିବାବେଳେ ସେ କେତେକ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଜାହାଜରେ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଘେନି ବେଲଗିସ୍ତାନ ବାଟେ ପାରସକୁ ଗଲେ । ସେଆଡ଼େ ବାରିଲେନ୍ ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫା ଥିଲା । ସେଠାରେ ସେ ପ୍ରାୟ ୧୩ ବର୍ଷ ଗୁଜା ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ଅଲେକ୍ତାଶ୍ରମଙ୍କୁ ଅମ ଦେଶର ଲୋକେ ସିକନ୍ଦର ବାଦଶାହ ବୋଲି କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଆଗରୁ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଲୋକ ଭାରିତକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ । ଅଲେକ୍ତାଶ୍ରମଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିଯାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଯେ ପୃଥିବୀରେ ଭାବେ ପରି ଧନପୁର୍ଣ୍ଣ ଦେଶ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଛି ଓ ‘ସେ ଦେଶର ଲୋକେ ଭାରି ସୁଖରେ ଥାଆନ୍ତି, ତେଣୁ ଇଉରୋପ ମହାଦେଶର ଲୋକେ ଅମ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନାନା ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଏହି ଭାବରେ ଭାରିତ ସଙ୍ଗେ ଇଉରୋପର ପ୍ରଥମ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡ୍ରାର କିଏ ଓ ସେ କେବେ ସ୍ୱାଦତକୁ ଆସିଥିଲେ ?
- ୨ । ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡ୍ରାଙ୍କ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା ଆମ ଭାରତର ଉପକାର ହୋଇଥିଲା, ନା ଅପକାର ହୋଇଥିଲା ? କାରଣ ସହିତ ଉତ୍ତର ଦିଅ ।
- ୩ । ପୁରୁ କିଏ ? ସେ ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡ୍ରାରକୁ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, ତହିଁରୁ ତାଙ୍କର କେଉଁ ଗୁଣର ପରିଚୟ ମିଳେ ?

—***—

ଗୁଣକ୍ୟ

ଅଜିତାଲି ଯେଉଁ ପ୍ରଦେଶକୁ ବିହାର କୁହାଯାଏ, ଆଗେ ସେ ପ୍ରଦେଶର ନାମ ଥିଲା ମଗଧ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ସ୍ୱାଦତର ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଖୁବ୍ ପ୍ରଚଳ ଥିଲା । ଅନେକ ରାଜା ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦେଶାଦେଶୀ ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରେ ଘାତିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବକାଳରୁ ଏ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ବୈଦିକଧର୍ମ ଚଳୁଥିଲା, ସେ ଧର୍ମ ଏ ଦେଶରୁ ଲେପ ପାଇ ନ ଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପୁରୁଣା ଧର୍ମରେ ଚଳୁଥିଲେ ଓ କେତେକ ରାଜା ମଧ୍ୟ ପୁରୁଣା ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ ନ ଥିଲେ ।

ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡ୍ରାର ଏ ଦେଶରୁ ଗୁଲ୍ଲିଯିବାର କେତେ କାଳ ପର୍ବରାମଗଧର ନନ୍ଦବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ରାଜତ୍ୱ କଲେହିଁ ।

ପାଟଳୀ ପୁତ୍ର (ଅଧୁନିକ ପାଟଳୀ) ନଗର ସେବାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ
ଥିଲା । ନନ୍ଦମାନେ ଅତ୍ୟାଚାର ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେବାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ବିଦ୍ୟାର ଆଲୋଚନା ଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ନନ୍ଦରାଜାମାନେ ପାଟଳୀପୁତ୍ର
ନଗରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀଏ ସଭା କରାଉଥିଲେ ।
ସଭାରେ ନାନା ବିଦ୍ୟା ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ଭଲ ଭଲ
ଦେଶର ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ ସେ ସଭାକୁ ଆସୁଥିଲେ ।

ପଞ୍ଚାବ ପ୍ରଦେଶରେ ଉଷଶିଳା ନଗର ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ
ବିଦ୍ୟା ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଗୁଣକ୍ୟଙ୍କ ଘର ସେହି
ଉଷଶିଳାରେ । ସେ ଜଣେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଭାରି ବୁଦ୍ଧିମାନ
ଲୋକ ଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ତାଙ୍କ ବପା ମରି ଯିବାରୁ ମା ତାଙ୍କୁ
ମଣିଷ କରିଥିଲେ । ଦେଖିବାକୁ ତାଙ୍କର ରୂପ ଭାରି ଅସୁନ୍ଦର ଥିଲା;
କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଭଳି ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଥିବା ପଣ୍ଡିତ
ଅତି ଅଳ୍ପ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନ ଥିଲା ।
ମା ମରିଯିବା ପରେ ସେ ଅଥ ଉଚ୍ଚାର୍ଜନ କରିବା ଆଶାରେ ମଗଧକୁ
ଆସିଲେ । ତେତେବେଳେ ରାଜାଙ୍କର ପଣ୍ଡିତ ସଭା ବସିଥିଲା । ସେ
ସଭାରେ ବିନା ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ଗୁଣକ୍ୟ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ
ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ସରଫରୀ ଦେଲେ । ଏକେ ତାଙ୍କ
ରୂପ ଅସୁନ୍ଦର, ଦ୍ଵିତୀୟରେ ଗରବ ହୋଇଥିବାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଛୁଣ୍ଡା
ମଇନା ଲଗା ସେ ପିନ୍ଧିଥିଲେ । କିଏ ବା ତାଙ୍କୁ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି
ଚିହ୍ନିବ ? ତାଙ୍କୁ ମୂର୍ଖ ମନେ କରି ରାଜା ତାଙ୍କ ଉପରେ ଭାରି ବିରକ୍ତ
ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସଭାରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ଏଥିରେ ଗୁଣକ୍ୟ
କୋପରେ ଅଗ୍ନିଶର୍ମା ହୋଇଯାଇ ସଂପ୍ରଦାୟ ଅଗରେ ପଇତା
ଛୁଣ୍ଡାଇ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ, “ଦେଖ ରାଜା, ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ

ହୁଏତ ମୋତେ ଅପମାନ ଦେଲା । ମୁଁ ପେଟେ ତୁମ୍ଭର ବଣ ନାଶ
ନ କରେ, ଲୋକେ ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା ନୁହେଁ”, ଏହି କଥା କହି ନେ
ସଭାର ଗୁଲିଗଣଲ ।

ତା ପରେ କି ଉପାୟରେ ନନ୍ଦଗଜାମାନଙ୍କୁ ବିନାଶ କରିବେ,
ଏଥିପାଇଁ ଗୁଣକ୍ୟ ଭାବ ନେଷ୍ଟା କଲେ । ନନ୍ଦଗଜାଙ୍କର ମୁଗ
ନାମରେ ଜଣେ ଦାସୀ ଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ତାଙ୍କ ପୁଅ । ଗୁଣକ୍ୟ
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରି ନନ୍ଦଗଜାମାନଙ୍କୁ
ମାଇଲେ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ନନ୍ଦ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ କିଛିଦିନ ତାଙ୍କର
ମଲ୍ଲୀ ଦେଲେ । ମୁଗଙ୍କ ପୁଅ ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଓ ତାଙ୍କ ବଣର
ଅନ୍ୟ ଗଜାମାନଙ୍କୁ ମୋହ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଗଜା କୁହାଯାଏ ।

“ଗୁଣକ୍ୟ ଶ୍ଳୋକ” ଅନେ ଦେଶ ସିଲମାନେ ସହଜୁଲେ ।
ସେ ସବୁ ଶ୍ଳୋକ ସରଳ ସଫୁଟରେ ଗଣିତ ହୋଇଥିଲା । ତାକୁ
ପଢ଼ିଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଗୁଣକ୍ୟ ଖୁବ୍ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଭାବି ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ
ଥିଲେ । ଗୁଣକ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ କୌଟିଲ୍ୟ । କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କର ଆଉ
ଗୋଟି ପୁତ୍ର ଥିଲା ସଫୁଟ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ମିଳିଛି । ତାହାର ନାମ
‘ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ।’ ସେଥିର ଲେଖାଅଛି, “ସେତେବେଳେ ଗଜା ମଲ୍ଲୀ-
ମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଜକାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝୁଥିଲେ । ସୈନ୍ୟବିଭାଗ ଓ
ନଗରରସା ବିଭାଗ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଗଜକର୍ମଗୁଡ଼ିମାନେ ନିୟନ୍ତ୍ର
ଥିଲେ । ଶାସନର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଗଜ୍ୟକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶ
ଏବଂ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ବିତରଣ କରାଯାଇ ଥିଲା । କର୍ମଗୁରୁମାନଙ୍କର
ଦାୟିତ୍ବ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବୁଝିବାପାଇଁ ଗଜା ଦୂତମାନଙ୍କୁ
ନିୟନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲେ । ଗଜା ନିଜକୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଗୁରୁର ସରି ମନେ

କରୁଥିଲେ ଏନା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମୁଖ ଦୁଃଖକୁ ନିଜର ସୁଖ ଦୁଃଖ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ।”

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଗୁଣିକ୍ୟ କି ଉପାୟରେ ନନ୍ଦବଂଶ ଧ୍ବଂସ କରୁଥିଲେ ?
- ୨ । ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଗୁଣିକ୍ୟ ଶ୍ଳୋକ ମୁଖରୁ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ।
- ୩ । ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ମୌର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କାହିଁକି କୁହାଯାଏ ?
- ୪ । ଗୁଣିକ୍ୟଙ୍କୁ ସଭା ମଧ୍ୟରେ ଅପମାନ ଦେବା ନନ୍ଦରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଭବିଷ୍ୟତ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ ? କାରଣ ସହିତ ଉତ୍ତର ଦିଅ ।

ଅଶୋକ

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଦୟା ନଈକୂଳରେ ଧଉଳ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଶେଷ ପାହାଡ଼ ଅଛି । ସେ ପାହାଡ଼ରେ ବଣ ଅନ୍ତର୍ଗତ ନାହିଁ । ଖାଲି ପଥର, ତା ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ଚାରିପଟକୁ ଚାହିଁଲେ ମନରେ ଭାବ ଅନନ୍ଦ ହୁଏ । ପାହାଡ଼ର ଏକ ପାଖରେ ଦୟା ନଈ କଳକଳ ଶବ୍ଦ କରି ବହିଯାଉଛି । ଅନ୍ୟ ପାଖରେ କୌଶଲ୍ୟାଗଙ୍ଗା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପୋଖରୀ, କିଛି ଦୂରରେ ଶତ୍ରୁଗିରି ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ସେହି ଧଉଳ ପାହାଡ଼ର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପଥରକୁ କାଟି କାନ୍ଥ ପରି କରାଯାଇଅଛି ଓ ତହିଁରେ ଅନେକ କଥା ଲେଖା ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜବଂଶୀୟ ସମୟରେ

ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ । ବହୁତ ଲୋକ ଜମା ହୁଅନ୍ତି, ବଣଭୋଜା କରନ୍ତି, ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଚଢ଼ନ୍ତି ଓ ଗୁରୁ-ଅଡ଼ର ଶୋଭା ଦେଖନ୍ତି । କେହି କେହି ସଙ୍ଗୀତ କରନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରେ ପାହାଡ଼ ଦେହରେ ଅନେକ କଅଣ ଲେଖା ହୋଇଅଛି, ସେଠାରେ ଥରେ ବହୁତ ଲୋକ ଜମା ହୋଇ ତାକୁ ଦେଖୁଥିଲେ । କଅଣ ଲେଖା ହୋଇଅଛି, କେହି ଜାଣି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ବୁଢ଼ା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସେଠାରେ ଅସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ମୁହଁରେ ଧଳା ଦାଡ଼ି ନାହିଁଯାଏ ଲମ୍ବିଆଏ । ସେ ଶତ୍ରେ କୌପିନ ପିନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି । ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଚୁମୁଟା ଓ ଲଜତୁମ୍ବା, ବୁଢ଼ା ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଗୁରୁ ପାଖରେ ଜମା ହୋଇଗଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଣିବୀଦ କର ହସି ହସି ପଚାରିଲେ, “ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏଠାରେ କାହିଁକି ଜମା ହୋଇଅଛ ?” ଜଣେ ଯୁବକ କହିଲା, ‘ମହାରାଜ, ଏଠାରେ କଅଣ ଲେଖା ହୋଇଅଛି ଜାଣିବା ଯାଇଁ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ପଚାରି ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ବଞ୍ଚିବା ବଞ୍ଚିଲା ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଡ଼ିଛି, ମାନ ଏ ଲେଖାରୁ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏ କାତାଲେଖା ଓ ସେ କଅଣ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି, ଅପଣ ଦୟା କରି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ କହୁବେ କି ?’ ଯୁବକଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭ୍ରାତୃ ଶୁଣି ହେଲେ ଓ ନିକଟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅମ୍ଭଗନ୍ଧ ମୂଳରେ ଯାଇ ବସିଲେ । ଲୋକମାନେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଗୁରୁପାଖରେ ଯାଇ ଜମା ହେଲେ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କହିଲେ; “ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯାହା ଜାଣିବକୁ ଲିଖା କରିଅଛ, ତାହା ବଡ଼ଭଲ କଥା, ମନଦେଇ ଶୁଣ । ଏଠାରେ ପବିତ୍ର

ଦେହରେ ଯହା ଲେଖା ହୋଇଅଛି, ମୁଁ ତାହା ଭଲକରି, ପଢ଼ିଛି ।
 ଅଜିବ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଜଣେ ରାଜା ସଙ୍ଗରେ
 ଏହି ଲେଖା ଖୋଳାଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରକୃତରେ ରାଜା ଥିଲେହେଁ

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀକ ପରି ଚଳୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଅଶୋକ, ସେ ମହାରାଜା
 ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ନାତି । ଅଶୋକ ପିଲାଦିନେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଥିଲେ ।
 ବହୁକାଳ ରାଜତ୍ବ କଲପରେ ସେ ଲୋକରେ ପ୍ରଶଂସା ଓ ଧର୍ମ-
 ପରାୟଣ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସା ପାଇଥିଲେ । ମଗଧ ବା ବିହାରରେ

ଯେଉଁ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଚକ୍ରାମାନେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ, ଅଶୋକ ମସୃଦ୍ଦ ବଂଶର ତୃତୀୟ ରାଜା । ପାଟଲୀପୁତ୍ର ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ରାଜା ହେବା ପରେ ସେ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ।

ସେ ଜଣେ ବୀର ଥିଲେ । ସବୁବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ଅମ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶକୁ ସେତେବେଳେ ‘କଳିଙ୍ଗ’ କହୁଥିଲେ । ରାଜା ହେବାର କେତେକ ଦିନ ପରେ ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗକୁ ଜୟ କରିବା ପାଇଁ ଆସିଲେ । ଭାର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଶେଷରେ ଅଶୋକ ଜୟ କଲେ । କଳିଙ୍ଗ ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏକଲକ୍ଷ ଲଙ୍କ ଏୟୁଜରେ ନରିଗଲେ ଓ ଦେହଲକ୍ଷ ଲଙ୍କ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ଏହି ଘଟଣାରେ ଅଶୋକଙ୍କ ମନରେ ଭାର କଷ୍ଟ ହେଲା । ଏତେ ଲୋକଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । ସେତେବେଳକୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ଲୋକ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସେ ଧର୍ମରେ କୌଣସି ଜାତପ୍ରତିନ୍ନାସ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଅଶୋକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସୂଚକ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁସବୁ ଲୋକ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଘୋର ଅନୁତାପ ଜାତ ହେଲା । ଆଗରୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ସେ ମାଂସ ଖାଉଥିଲେ । ଏବେ ମତ୍ତ ମାଂସ ତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ଫଳ, ମୂଳ, ଦୁଧ, ଘିଅ ଖାଇଲେ । ରାଜ୍ୟ ଧ୍ୟାନ କୌଣସି ପ୍ରଜା ଜୀବହତ୍ୟା କରି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରମାଣ କଲେ । ଏହି ଭାବରେ ଅଶୋକ ରାଜା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ପରି ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କଲେ । ରାଜା ଯେବେ ରଖିକ ପରି ଚଳନ୍ତି,

ତେବେ ତାଙ୍କୁ ରାଜର୍ଷି ବୋଲାଯାଏ । ତେଣୁ ଅଶୋକଙ୍କୁ ରାଜର୍ଷି କୁହାଯାଉଥିଲା । ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅଦର୍ଶ, ସେ ଯେପରି ହେବେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ ସେହିପରି ହେବେ । ରାଜର୍ଷି ଅଶୋକଙ୍କର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସ୍ବଭାବ କିପରି ହୋଇଥିବ ବୋଲି ମନେକର ?

କେବଳ ଯେ ଜୀବହତ୍ୟା ବନ୍ଦ କରି ଦେଇ ରାଜର୍ଷି ଅଶୋକ ନୀତିକୁ ଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ସେ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପକାର ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେପରି ସତ କହୁବେ, ଅନ୍ୟର ଉପକାର କରିବେ, ପିତା ମାତା ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ଭକ୍ତ କରିବେ, ରୋଗୀ ଓ ଅସହାୟ ଜାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବହୁଲେଖ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । କାଳେ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଲେଖେ ଭୁଲିଯାଅନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ସେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପାହାଡ଼ ମନଙ୍କରେ, ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କରେ ଓ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରମୁଖ ମାନଙ୍କରେ ଉପଦେଶ ଖୋଳାଇ ଥିଲେ । ଏହି ଯେଉଁ ଲେଖା ଏ ପାହାଡ଼ରେ ଦେଖୁଅଛ, ତାହା ରାଜର୍ଷି ଅଶୋକଙ୍କ ଧର୍ମ ଉପଦେଶ । ଏହାକୁ 'ଅଶୋକ ଅନୁଶାସନ' କୁହାଯାଏ । ଭୁବନେଶ୍ବର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ରେରବ ଗୁମ୍ଫାରେ, ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଜୋଗଡ଼ା ପାହାଡ଼ରେ, ଦମାଳୟ ପର୍ବତରେ, ଗୁମ୍ଫାଟର ଗାନ୍ଧାର ପର୍ବତରେ ଏହିପରି ଅନୁଶାସନ ଲେଖାଯାଇଅଛି । ଦକ୍ଷିଣ, ଏଲ୍‌ହାବାଦ୍ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରମୁଖ ଦେବତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଅନୁଶାସନ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି; କେତେ ଲୋକ ଜନ୍ମିଲେଣି, କେତେ ଲୋକ ମଲେଣି, କିଏ ସେମାନଙ୍କ କଥା ମନେ ରଖିଛି ? ମନ୍ଦିର ହାତୀ ଆଶଙ୍କୁ ମଲେକେ ଆକ୍ରମଣକୁ ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି କି ଭୁଲିବେ ନାହିଁ ।

ଏବେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଚଳୁଅଛି । ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଭାଷା ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ଚଳୁଥିଲା ତାହାର ନାମ ପାଲି ଭାଷା । ଯେଉଁ ଅକ୍ଷରରେ ଏହା ଲେଖାଅଛି, ତାହାକୁ କୁଟିଳ ଅକ୍ଷର ବା ବ୍ରହ୍ମୀ ଅକ୍ଷର କହନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଯେପରି ବୁଝି ପାରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ଅଶୋକ ସେ ସମୟରେ ଚଳୁଥିବା ଭାଷାରର ଓ ଅକ୍ଷରରେ ଏହି ଉପଦେଶ ସବୁ ଲେଖାଇଥିଲେ । ମୁଁ ପାଲି ଜାଣେ, ତେଣୁ ଏହି ଅନୁଶାସନଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିଅଛି । ଏଥିରେ ଲେଖା ଅଛି—ଜୀବହତ୍ୟା କରିବ ନାହିଁ; ରୋଗୀ, ଅସାହାୟ ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ସେବା କରିବ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ, ନିଜର ବଂଶଧରମାନଙ୍କୁ ସାଧୁ, ଚରିତ୍ରବାନ୍ ହେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେବ; ଇତ୍ୟାଦି । ଭାରତବର୍ଷର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଏହି ସବୁ ଅଶୋକ ଅନୁଶାସନ ଦେଖି ମନେ ହୁଏ ଯେ, ଅଶୋକ ସାରା ଭାରତକୁ ଜୟ କରିଥିଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟର ଗୁରୁଆଡ଼େ ରୋଗୀ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପଶୁଙ୍କ ପାଇଁ ଡାକ୍ତରଖାନା ବସାଇଲେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ରସ୍ତା ତିଆରି କରାଇଥିଲେ; ବହୁତ କୁଅ ଓ ପୋଖରୀ ଖୋଳାଇଥିଲେ ଓ ଆହୁର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଅଶୋକଙ୍କ ପୁଅଙ୍କ ନାମ ମହେନ୍ଦ୍ର ଓ ହିଅଙ୍କ ନାମ ସଦମ୍ବିହା । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତର ପିତାଙ୍କ ପରି ରାଜଭୋଗ ଛାଡ଼ି ସଲ୍ୟାସବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପିତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସିଂହଲଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ରାଜା ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତିବ୍ବତ, ଚୀନ, ଜାପାନ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶର ଲୋକେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ । ଏ ଦେଶରୁ ଅଶୋକ ଦଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସେ ସବୁ ଦେଶକୁ ପଠାଇ ସେଠା ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଥିଲେ । ସେ ଦେଶର ଲୋକେ ଆମ ଭାରତକୁ ସେମାନଙ୍କ

ଗାର୍ଥରୂପେ ମନେ କରନ୍ତି । ଓ ଗାର୍ଥଯାତ୍ରୀ ଭାବରେ ଏ ଦେଶକୁ
ଅସି ବୌଦ୍ଧଗାର୍ଥ ସବୁ ଦେଖନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅମ ଭାରତରେ ଏବେ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମବିଲମ୍ବୀ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଛନ୍ତି । ଅଶୋକ ପ୍ରାୟ ୪୦ ବର୍ଷ
ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ
ଓ ସମସ୍ତ ସବୁ ବୌଦ୍ଧସାଧାରଣଙ୍କୁ ଦାନ କରି ସମ୍ବାରଲାଳା ଶେଷ
କରିଥିଲେ ।”

ସାଧାରଣ ଏହିପରି କହୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେହି ଅନୁଶାସନ
ପାଖକୁ ଡାକିନେଲେ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଇ-
ଦେଲେ । ପରେ ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ନିଜ
ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଅଶୋକଙ୍କ ପରି ଆଉ କେତେଜଣ ଧାର୍ମିକ, ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ
ରାଜାଙ୍କର ନାମ କହ ।
- ୨ । ଅଶୋକ ଅମ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ—ଏହାର କି ପ୍ରମାଣ
ହୁମ୍ମେମାନେ ପାଇଅଛ ?
- ୩ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପକାର ପାଇଁ ଅଶୋକ କି କି କାର୍ଯ୍ୟ
କରିଥିଲେ ?
- ୪ । ଭାରତବର୍ଷର କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଶୋକଙ୍କର ଗାଁ
ଅଜିଯାଏ ରହିଅଛି ?

ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ

ଆମ ଭାରତବର୍ଷ ଗୋଟାଏ ମହାଦେଶ ପରି । ଅଶୋକଙ୍କ
 ଉକ୍ତ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ରାଜା ସମୁଦାୟ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଜୟ କରି
 ଏକତ୍ର ପ୍ରମାଣ ହୋଇଥିଲେ । ମହାରାଜ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଜଣେ
 ଜ୍ୟୋତିଷ ରାଜା । ସେ ୩୭୫ରୁ ୪୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ବ
 କରୁଥିଲେ । ଅଶୋକଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ପରି ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ସେତେ ବଡ଼
 ଯେ ଥିଲେହେଁ ଗୁଣରେ ସେ ଅଶୋକଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ
 କ୍ଷୁଦ୍ର ନ ଥିଲେ । କେତେ ଶତ ବର୍ଷ ହେଲା ସେ ପୃଥିବୀ ଗୁଡ଼ି
 ଘୁଲେଣି; ମାତ୍ର ସେ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜା ଥିଲେ, ଆଜିଯାଏ ସେ
 ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେବତା ମନେ କରି ପୂଜା
 କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଭାରତବର୍ଷର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଉତ୍କଳଦ୍ୱୀପ ବୋଲି ଗୋଟିଏ
 ସହର ଅଛି । ସେହିଠାରେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।
 ସିପ୍ରା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପବନନଦୀ ଉତ୍କଳଦ୍ୱୀପର ପାଖରେ ପ୍ରବାହିତ
 ହେଉଅଛି । ସେଠାରେ ମହାକାଳ ନାମକ ମହାଦେବଙ୍କର ମନ୍ଦିର
 ଅଛି । କାଶୀ ପରି ଉତ୍କଳଦ୍ୱୀପ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପବନ ଗର୍ଥ ।
 କେତେକାଳ ହେଲା ଏ ସ୍ଥାନ ଗର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ତାହା
 ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତେବେ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ
 ରାଜଧାନୀ ହେତୁରୁ ଏ ସ୍ଥାନ ଯେ ଭାରତବିଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛି,
 ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନ
 ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ମଗଧର ପାଟଲୀପୁତ୍ର ନଗର,
 ଯାହାକୁ ଆଜିକାଲି ପାଟନା କହନ୍ତି, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କର
 ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏବେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ସବୁ

ଦେଶୀୟବିଜ୍ୟ ଅଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟର ଗୋସ୍ଥାଳୀୟର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ । ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହୁଅୁ ମରହଟ୍ଟା । ଉତ୍କଳିନୀ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ସମୟରେ ସେହି ସମସ୍ତ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣାଂଶ ଅବନ୍ତି ବା ଅବନ୍ତିକା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା । ଏବେ ତାହାକୁ ମାଲଭୁ ବା ମାଲବ ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳିନୀ ଧୁଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ସେଠାରୁ କିଛି ମଇଲ ଦୂରରେ ନୂତନ ଉତ୍କଳିନୀ ନଗର ସରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ସିଂହା ଡାକରେ ପ୍ରାୟ କିଛି ମଇଲ ଲମ୍ବା ଓ କିଛି ମାଇଲ ଚଉଡ଼ାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳିନୀର ଯେଉଁ ଧୁଂସାବଶେଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଏ, ତାହା କେବଳ ମାଟି ଗଦାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୁଣ୍ୟାହା ନରପତି ମହାରାଜ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ପଦ ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ଦିନେ ପଡ଼ିଥିଲା; ସେହି ପରିଧି ଭୂମିକୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ଏବେ କହୁଯାନ୍ତି ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଓ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ଉତ୍କଳିନୀଙ୍କ ଉପସ୍ୟାଗୁମ୍ଫା । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ କହନ୍ତି, ‘ଉତ୍କଳର ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ବଡ଼ଗୁରୁ । କେତେକଦିନ ଗୁଜରାଟ କରିବା ପରେ ସଂସାର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବୈରାଗ୍ୟ ଜାତ ହେଲା । ସେ ସାନତାଙ୍କ ବିକ୍ରମକୁ ରାଜା କରାବ ଦେଇ ନିଜେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀବଶରେ ବହୁଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରି ଶେଷରେ ସିଂହା ନଦୀ-କୂଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆଲୋଚନା କରି ଜୀବନ ଚ୍ୟାବ ଦେଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ଜଣେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସେ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ରାଜା ହୋଇ ନିଜ ପୁଅ ପରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ
ପାଳିଲେ । ଦେଶ ଧନଧାନ୍ୟରେ ସୁର୍ଭୁ ହୋଇଗଲା । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ
ନିଜେ ଜଣେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ; ତେଣୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜାକୁ ସେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।
ସେତେବେଳେ କେହି ଜଣେ ହେଲେ ମୂର୍ଖ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନ
ଥିଲେ । ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀବେଶରେ ସମ୍ବଦାୟ ଭାରତବର୍ଷ ବୁଲି
ନାନାସ୍ଥାନରେ ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର କରୁଥିଲେ । ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ
ଗୁପ୍ତବେଶରେ ବୁଲି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଶୁଣୁଥିଲେ ଓ
ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାହାର ପ୍ରତିକାର ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଲାଲି
ଦୟାଳୁ, ପଣ୍ଡିତ, ପରୋପକାରୀ ରାଜା ଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ନାହାନ୍ତି
କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଅସାଧାରଣ ଯୋଦ୍ଧାଥିଲେ । ସେତେବେଳେ
ଶତ ନାମରେ ଏକ ବିଦେଶୀୟ ଜାତି ଭାରତକୁ ଆସି ଲୋକମାନଙ୍କର
ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଲୁଟି କରି ନେଉଥିଲେ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ
ମୃତ୍ୟୁରେ ପହଞ୍ଚି କରି ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ, ତେଣୁ ସେ
‘ଶିକାରୀ, ଉପାଧି ଲଭ କରୁଥିଲେ ।

ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ବଡ଼ ଧର୍ମିକ ଓ ଈଶ୍ଵରପରାୟଣ ଥିଲେ ।
ବୌଦ୍ଧ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଶୋକ ଯେପରି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ, ହିନ୍ଦୁ
ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ସେହିପରି ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲେ ।
ଦେବଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ପୁରୁଥିଲା । ସବୁଠାରେ
ସାଧୁ, ଫକୀରୀ ଓ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସଦାକ୍ରୀଡ଼ ରହିଥିଲା ।
ରାଜ୍ୟର ଗୁରୁଅଙ୍ଗେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଥିଲା । ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ
ଅତି ଯତ୍ନରେ ସେବା କରାଯାଉଥିଲା । ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ

ପିବାପାଇଁ ଅନେକ ସତ୍ତ୍ୱ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ସତ୍ତ୍ୱର ଦୁଇ
ପାଖରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ ଲାଗିଥିଲା ।

ଆଗେ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ମହାପତ୍ନୀ
ଥିଲେ. ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସଭାରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସେ
ରଖାଇଥିଲେ । ସେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାଳିଦାସ ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରଧାନ ।
ବିକ୍ରମଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ, ଉତ୍ସାହ ଓ ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରି କାଳିଦାସ
ସମ୍ପୃକ୍ତରେ ଅନେକ ନାଟକ ଓ କାବ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ସବୁ
ଗ୍ରନ୍ଥ କାଳିଦାସଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମହାରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କର ନାମକୁ
ପୃଥିବୀରେ ଚରସ୍ମରଣୀୟ କରି ରଖିଅଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଦିଗରେ ?
ଆଜିକାଲି ସେ ରାଜ୍ୟକୁ କଅଣ କହନ୍ତି ?
- ୨ । କେଉଁ ହେତୁରୁ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ନାମ ଭାରତରେ ଚରସ୍ମରଣୀୟ
ହୋଇଅଛି ?
- ୩ । ଉଚ୍ଚପୁରୀ କେଉଁଠାରେ ? କି ହେତୁରୁ ତାହା ଭାରତରେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?
- ୪ । କାଳିଦାସ କିଏ ? ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଜାଣିଥିଲେ
କହ ।

ପାହୁଡ଼ାନ୍

ସୁଦ୍ଧ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ, ମହାଶୟନ ଅଗୋଚର ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିବାପାଇଁ ଗାନଦେଶକୁ ପ୍ରଚାରକମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଗାନବାସୀମାନେ ସେହି ବୌଦ୍ଧ ପ୍ରଚାରକମାନଙ୍କୁ ସରମ ଅଦରରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ମହାପୁରୁଷ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଧର୍ମମତ ଗ୍ରହଣ କରି ବୌଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ସରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେହି ଗାନବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ସାଧୁ, ଧର୍ମସ୍ୱାବୌଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଭାରତକୁ ଉତ୍ତରାଂଶ ବୋଲି ମନେ କର ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାହୁଡ଼ାନ୍ ଓ ହୁଏନସାଂ ପ୍ରଧାନ । ସେହିସବୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବନ୍ଦେଶୀ ଭ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ପରିବ୍ରାଜକ କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଗାନ ପରିବ୍ରାଜକମାନେ ସେତେବେଳେ ଏ ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମଣ କରି ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିଯାଇ ଏ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା, ଅଗାର, ଶାନ୍ତିନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାଙ୍କ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଅନେକ କଥା ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ସବୁ ପରିବ୍ରାଜକମାନଙ୍କ ଲେଖା ଗାନଭାଷାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଅଛି । ତାହା ପଢ଼ିଲେ ସେକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା ଜଣା ପଡ଼େ ।

ଏ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଏକ ଦେଶରୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଯିବାପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ସୁବିଧା ଅଛି, ସେତେବେଳେ ତାହା ସବୁ କିଛି ନ ଥିଲା । ସମୁଦ୍ରରେ ସେ କାଳରେ ଯେଉଁ ପାଲବନ୍ଧା ଜାହାଜ ଚାଲୁ ଥିଲା, ତାହା ଅତି ସୁଦୂର ଥିଲା । ପଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ ତହିଁରେ ରହି

ସାରୁ ନ ଥିଲା । ତାହା ପୁଣି ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଚାଲିଥିଲା ।
 କାରଣ ଭିତର ସମୁଦ୍ରର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ସମୁଦ୍ର
 ଜାହାଜୀଆମାନେ ବେଶି କିଛି କଥା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । କେତେ
 ବେଳେ କୂଳରେ ଥିବା ବୁଢ଼ା ପାହାଡ଼ମାନଙ୍କରେ ଧକ୍କା ଖସି
 ଅନେକ ଜାହାଜ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ଓ ଜଳଦୟାମାନେ
 ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଜାହାଜମାନ ଥିବା ପାହାଡ଼ମାନଙ୍କର ସବୁ ସ୍ତର
 କରି ନେଉଥିଲେ, ତେଣୁ କେବଳ ଚାଲି ଚାଲି ସୁଦୂର ଗଲେ
 ଦେଶରୁ ଭାରତକୁ ଆସିବା କଷ୍ଟର କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ, ତାହା ସହଜରେ
 ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରେ । ତେଣୁ ବାଟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପାହାଡ଼
 ମରୁରୁମି, ନିବିଡ଼ ଜନଶୂନ୍ୟ ବଣ ପଡ଼ୁଥିଲା । ବାଟରେ ଚାଲି,
 ଜଳାଶୟ, ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ପୁରୁ ରହିଥିଲେ । ତଥାପି ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ
 ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଭାରତ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଲୋକେ ପ୍ରାଣର ମାୟା ଭୁଲିଯିବା
 ଅତି ସାହସରେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସୁଥିଲେ ।

ବୋଧହୁଏ ପାଦ୍ମିନୀ ଗୀତାଗୋବୀନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ପ୍ରଥମ
 ଭାରତଯାତ୍ରୀ । ସେତେବେଳେ ବିଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ ଦେଶରେ
 ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ମାର ପକାଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ପାଦ୍ମିନୀଙ୍କ
 ମନରେ ସେ ଭୟ ନ ଥିଲା । ସେ ଜାଣିଥିଲେ, ଦୟାସାଗର
 ବୁଦ୍ଧଦେବ ପୂର୍ବ ଦେଶରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ, ସେ ଦେଶର ଲୋକେ
 ନିଶ୍ଚୟ ଦୟାଳୁ, ଅତିଥିବନ୍ଧୁ ଓ ସମ୍ମାନଦାୟୀ ହୋଇଥିବେ । ଏ
 ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ଭାଷା ସେ ଆସିବା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ତଥାପି ତାଙ୍କ
 ମନର ବିଳାପ ଓ ସାହସ ଏପରି ପ୍ରବଳ ଥିଲା ଯେ, ସେ ବଣ, ଜଙ୍ଗଲ
 ପାହାଡ଼, ସବୁଜ, ମରୁରୁମି, ନିବିଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ପାର ହୋଇ ଏ ଦେଶରେ
 ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।

ପାହୁୟାନ୍ କେବଳ ଯେ ଜଣେ ଜାତୀୟତା ଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ସେ ଚୀନ ଦେଶବାସୀ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଚୀନର ଶାସନର ବିଦ୍ୟାର ଭାବ ଆଦର ଥିବା ଭାବବର୍ତ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଦେଖି ଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଆନ୍ତି, ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା ଲେଖିଥିଲେ । ଭାରତବାସୀ ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ସେ ଭାବି ସମ୍ମାନ ଓ ଆଦର ଲାଭ କରିଥିଲେ । ପାହୁୟାନ୍ ମଗଧରାଜ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ପାଟଳୀପୁତ୍ର ନଗରରେ ତିନି ବର୍ଷ ରହି ସେଠାରେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମଗଧକୁ ମଧ୍ୟଦେଶ ବୁଝାଯାଉଥିଲା ।

ମହାରାଜ ବିଜୟାଦିତ୍ୟ ମଗଧର ରାଜା ଥିଲେ । ବିଜୟାଦିତ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଥିଲା ଦ୍ୱିଜାୟୁ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ । ପାହୁୟାନ୍ ମଗଧ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ଅଶୋକ ମରିବାର ଛଅ ଶହ ବର୍ଷ ଅଜାତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ମଗଧରାଜ୍ୟରେ ସେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରସାର ବମି ନ ଥିଲା । ଲୋକେ ପରମ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ କାଳଯାପନ କରୁଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଅଇନ ଭାବ କୋଞ୍ଚଳ ଥିଲା । ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧମତ ଅନେକ ଥିଲା । ମହାରାଜ ବିଜୟାଦିତ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେହେଁ ସେ ବୌଦ୍ଧମତମାନଙ୍କର ପରିରୂପନା ନିମିତ୍ତ ବହୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ଦାନ, ଦୁଃଖୀମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବା ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ଜୀବନର କ୍ରମ ଥିଲା । ମୋଟରେ

ଦୀର୍ଘ ଏକାକୀ ବର୍ଷକାଳ ଫାନ୍ସିୟାନ୍ ଭାରତରେ ନାନା ସ୍ଥାନ-
ରୁଲ୍ ଶେଷରେ ଜାହାଜରେ ବସି ସମୁଦ୍ର ବାଟେ ନିଜ ଦେଶକୁ
ଫେରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଫାନ୍ସିୟାନ୍ କିଏ ଓ ସେ କହିବା ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସି-
ଥିଲେ ?
- ୨ । ଫାନ୍ସିୟାନ୍ଙ୍କ ଲିଖିତ ବିବରଣୀରୁ ସେ କାଳର ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଆମ ମନରେ କିପରି ଧାରଣା ହେଉଅଛି ?
- ୩ । କେଉଁ ଗୁଣ ଥିବାରୁ ଏକା ହୋଇ ବିଦେଶକୁ ଆସିବାକୁ
ଫାନ୍ସିୟାନ୍ ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ?

ଜାହାଜ

ଅଗେ ସମୁଦ୍ରରେ ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜାହାଜ ଚାଲୁଥିଲା,
ଏବଂ ମଧ୍ୟ ନଈରେ ଓ ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ଅନେକ ପରିବହନ
ନୌକା ଚାଲୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ପବନ ଅଳ୍ପକୁଳ
ଦିଗକୁ ବହୁଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ରରେ ଜାହାଜ ଚାଲୁଥିଲା;
ପବନରେ ଗତି ପ୍ରତିକୂଳ ହେଲେ ଜାହାଜ ଅଗତ୍ୟା ଏକସ୍ଥାନରେ
ପଡ଼ି ରହୁଥିଲା । ଫାନ୍ସିୟାନ୍ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପରେ ତାହା
ସାହାଯ୍ୟରେ ନଦୀ, ସମୁଦ୍ରରେ କିପରି ଜାହାଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚାଲିବ,
ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ଲୋକ ନ ନାପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କିନ୍ତୁ
ତାହାର ଚେଷ୍ଟା ସଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ରବାର୍ଟ ଫାଲ୍‌ଟନ

ନାମକ ଜଣେ ଆମେରିକାବାସୀ ଏ କ'ଣ୍ଟିରେ ସଫଳତାପ ହୋଇ-
 ସ୍ତ୍ରୀୟ ନାମକୁ ପୃଥିବୀରେ ଚରସ୍ପରଣୀୟ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ଇବାର୍ଟ ଫଲ୍ଟନ୍ ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆମେରିକାର
 ସେନ୍ସିଲ୍‌ଭେନିଆ ପ୍ରଦେଶର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ।
 ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ପିତୃଶୂନ୍ୟ ହେବାରୁ ସେ ଲେଖା ପଢ଼ାରେ ଅଧିକ
 ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇସ୍ପରଦତ୍ତ ପ୍ରତିଭାବଳରୁ
 ଯନ୍ତାଦି ନିର୍ମାଣକୌଶଳ ତାଙ୍କ ମସ୍ତିଷ୍କର ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ
 କରି ପାରୁଥିଲା । ମହାବିଜ୍ଞାନୀ ଇଡ଼ିସନ୍ କ'ଣ୍ଟିରେ ସେ
 ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀମୁକ୍ତି
 ବିପ୍ଳବରେ ବିଶେଷ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆଶାରେ ଆମେରିକା ଛାଡ଼ି
 ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେଠାରେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଭାବରେ

କରିପାରି ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଆମେରିକାର ଅନେକ ଲୋକ ଶ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍ ତଥା କରୁବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଫାଲଟନ୍ ସେତେବେଳେ ପ୍ରାନ୍ତର ରହୁଥିବାରୁ ସେ ସମ୍ଭବରେ ଆମେରିକାରେ କି ଚେଷ୍ଟା ହେଉଅଛି, ଆଦୌ ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତର ସେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍ ତଥା କର ସିନ୍ ନଦୀ ଉପରେ ଚଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲାବେଳେ ହଠାତ୍ ତାହା ନଈରେ ବୁଡ଼ିଗଲା । ଫାଲଟନ୍ ଦୁଃଖିତ ହେଲେହେଁ ଉତ୍ସାହଶୂନ୍ୟ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଆସି ଦେଖିଲେ ଯେ ସିମ୍ପଟନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଇଞ୍ଜିନିଅର୍ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍ ତଥା କର ରେଅଛି । ଫାଲଟନ୍ ସେହି ବୋଟ୍‌ରେ ଚଢ଼ି ସୁଷ୍ଟ-ଦୃଷ୍ଟିର ତାହାର ନିର୍ମାଣ କୌଶଳ ଓ ବିଶେଷତ୍ବ ଦେଖିଥିଲେ ।

୧୮୦୭ 'ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫାଲଟନ୍ ସ୍ବଦେଶକୁ ଫେରିପାଇ ଲିଭିଂଷ୍ଟୋନ୍ ନାମକ ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆକାରର ଶ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍ ତଥା କର କରିବା ପାଇଁ କାରିଗର ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବେ ଅର୍ଥାଭାବ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଲୋକେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତାଙ୍କର ବୋକାମି ମନେ କରି ନାନାଭାବନାରେ ଥଟ୍କା କଲେ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଧନବାନ୍ ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ତାଙ୍କ ନାମ ଗୋପନ ରଖିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । କାରଣ ସେ ମନେ କଲେ, ଗୋକାକୁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା କଥା ଶୁଣିଲେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବୋକା କହିବେ । ସେ ଯାହାହେଉ ଫାଲଟନ୍ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠା ଓ ଯତ୍ନରେ ତୋଟି ନିର୍ମାଣ କରି ୧୮୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅଗଷ୍ଟ ୧୧ ତାରିଖର ଯାହା ଓ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବୋଝାଇ କରି ହଡ଼ସନ୍

ନଦୀରେ ଯାହା ଅରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଅଭିନବ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ନଈର ଦୁଇ ଦୁଇରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକ ଜମା ହେଲେ । ବୋଟ୍ ଶୁଣି ଶୀଘ୍ର ବୁଝିଯିବ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଜାହାଜ ଦୁଇ ପଟରେ ଲାଗିଥିବା ବଡ଼ ଚକ ଦୁଇଗୋଟି ଜଳଗୁଣ୍ଠକୁ ଆଲେଡ଼ିତ କରି ବୁଲିଲା ଏବଂ ତତ୍ପରା ବୋଟ୍ ଦୋହଲି ନଦୀଦୁଇ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିକୂଳରେ ଆଗକୁ ଚାଲିଲା, ସେତେବେଳେ ଦର୍ଶକମାନେ ଆନନ୍ଦରେ କରତାଳି ଦେଇ ନିଆଁତାଙ୍କୁ ଶତମୁଖରେ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଫାଲ୍‌ଟନ୍ ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଥମ ଷ୍ଟ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍‌ର ନାମ ଦେଇଥିଲେ “କ୍ଲେରଲେଣ୍ଡ୍ । ପ୍ରଥମ ଥର ମୋଟେ ୧୨ ଜଣ ଲୋକ କ୍ଲେରଲେଣ୍ଡ୍‌ର ଯାତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ନିଉୟାର୍କଠାରୁ ଆଲବେନୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୫୦ ମାଇଲ ପଥ ୩୨ ଘଣ୍ଟାରେ ଅନ୍ତେମ କରି କ୍ଲେରଲେଣ୍ଡ୍ ୩୦ ଘଣ୍ଟାରେ ସେଠାରୁ ନିଉୟାର୍କରେ ଫେରି ଆସିଲା । ଏହା ଦେଖି ସାଧାରଣ ଲୋକ ଷ୍ଟ୍ରୀମ୍ ବୋଟର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତାରେ ଆଜି ସନ୍ଦେହ କଲେ ନାହିଁ । ବ୍ୟବସାୟୀ ଭାବରେ ଏହି ବୋଟ୍ ଚଳାଇ ଫାଲ୍‌ଟନ୍ ବେଗ୍ ରେଜିଟାର କଲେ । ତାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ସଫଳ ହେଲା । ୧୮୩୫ ରେ ଫାଲ୍‌ଟନ୍‌ଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଏହିପରି ୧୭ ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍ ନିର୍ମାଣ କରିଯାଇଥିଲେ ।

ଫାଲ୍‌ଟନ୍‌ଙ୍କ ଷ୍ଟ୍ରୀମ୍ ବୋଟ୍ ବା ବାଷ୍ପୀୟଯୋଗ କେବଳ ନଦୀ ଜଳରେ ଚଳିବାର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇ ତଥର ହୋଇଥିଲା । ତରଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୁଦ୍ରରେ ଚାଲିବା ତା ପକ୍ଷରେ ନିରାପଦ ନ ଥିଲା । ତାହାର ଦୁଇପାଖରେ ଦୁଇଗୋଟି ପ୍ରକାଶ ଗୁଳନଯନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଷ୍ଟ୍ରୀମ୍ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଶକ୍ତିରେ ସେହି ଚକ ଦୁଇଗୋଟି

ବୁଲିଲେ ବୋଟ୍ ଚାଲୁଥିଲା । ମାତ୍ର ସନ୍ତୁଳନହୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହି
 ବୋଟ୍ ଦୁଇଗୋଟି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାର ଅଶଙ୍କା ଥିଲା; ତେଣୁ ସନ୍ତୁଳନ
 ଜନରେ ଏହା ଚାଲିଲା ନାହିଁ । ବିଶେଷତା ଉଦ୍ଭାବକ ଜନ୍
 ଏକ୍ସପର୍ଟ ସମୁଦ୍ରବନ୍ଧରେ ଚାଲିବା ଉପଯୋଗୀ ବାଣ୍ଟିୟୁପୋଡ଼
 ସୃଷ୍ଟି କରି ଜଗତରେ ଅମର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏକ୍ସପର୍ଟ ୧୮୦୩
 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସୁଇଡେନ୍ ଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ
 ଅମେରିକା ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ନାନାସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ଶ୍ଯାମ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଙ୍ଗ୍
 ପୋଡ଼ମାନ ଡିଜାଇନ୍ କରି ପ୍ରସାଦ କଲେ ଓ ୧୮୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ
 ଶ୍ଯାମ୍ ଏ ଗ୍ରେଟ ଜଳଜାହାଜ ଡିଜାଇନ୍ କରି ଟେମ୍ପର୍ ନାମରେ ଉପାଦ-
 ଦେଲେ । ଏହି ଜାହାଜର ଦୁଇପାଖରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚକ
 ପରିବର୍ତ୍ତରେ ସେ “ସୁ ପରିଚାଳକ” ନାମକ ଯନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବସ୍ଥା
 କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ସେ ଜାହାଜର ପଛପଟର ଡିଜାଇନ୍
 ପାଖରେ ବସାଇଥିଲେ । ପାଣି ଭିତରେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ-
 ଥିବାରୁ ଡିଜାଇନ୍ ଅବସ୍ଥାରେ ଡାହାଣ ଅନିଷ୍ଟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା
 ନ ଥିଲା । ୧୮୩୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏକ୍ସପର୍ଟଙ୍କ ନିର୍ମିତ “ରବାଟ୍ ଅଫ୍
 ଷ୍ଟୁଟଟନ୍” ନାମକ ଜାହାଜ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଆଇଲଣ୍ଡିଂ ମହାସାଗର
 ପାରହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ନିଉୟାର୍କରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।
 ଅମେରିକାବାସୀମାନେ ଏହି ଜାହାଜକୁ ଭାରି ପସନ୍ଦ କରିବାରୁ
 ଏକ୍ସପର୍ଟ ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧଜାହାଜ ଗୋଟିଏ ଡିଜାଇନ୍
 କଲେ । ଏଥିରେ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଭାବ ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଲା
 ଏବଂ ସେ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥଲାଭ କରି ପରମପୁରସ୍କାର ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ
 ଅଂଶ ଅମେରିକାରେ ଅତିବାହିତ କଲେ ।

କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଏହି ବାଣ୍ଟିୟୁ ପୋଡ଼ସବୁର ଅଭାବନାୟୁ
 ଉଦ୍ଭାବକ ହେଉଅଛି । ଏବେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରକାଶ ବାଣ୍ଟିୟୁ

ସୋଢ଼ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସହର ପରି । ତା ଭିତରେ ଖେଳପଡ଼ିଆ, ଜଳାଶୟ, ହୋଟେଲ, ସିନେମା ଘର, ବଗିଚା, ବ୍ୟାଙ୍କ, ଥିଏଟର ଘର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାୟ ସବୁ ଥାଏ । ବିପଦ ବେଳେ ଜୀବନରକ୍ଷା ପାଇଁ ତହିଁରେ ଏକପ୍ରକାର ଜ୍ୟାକେଟ୍ ଥାଏ । ଏହି ଜ୍ୟାକେଟ୍ ପିନ୍ଧିଲେ ପହଞ୍ଚି ଜାଣି ନ ଥିବା ଲୋକ ମଧ୍ୟ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ନ ଯାଇ ଭ୍ରାସେ । ତା ଛଡ଼ା ପ୍ରତି ଜାହାଜରେ “ଲାଇଫ୍ ବୋଟ୍” ଓ “ଲାଇଫ୍ ବୋଟ୍” ମଧ୍ୟ ଥାଏ ଏବଂ ବେତାର ଟେଲିଗ୍ରାଫର କଲ ମଧ୍ୟ ରଖାଯାଇ ଥାଏ । ଜାହାଜରେ ବିପଦର ସମ୍ଭାବନା ହେଲେ ବେତାର ଟେଲିଗ୍ରାଫଦ୍ୱାରା ସମୁଦ୍ରରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଜାହାଜମାନଙ୍କୁ ଖବର ଦିଆଯାଏ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଜାହାଜ ଆସି ବିପଦ ଜାହାଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରେ । ସବୁ ଜାହାଜରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର ଥାଏ । ତା ସାହାଯ୍ୟରେ ଘୋର ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଜାହାଜ ଚଳାନ୍ତି ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଜାହାଜ କିପରି ଭ୍ରାବରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଚାଲୁଥିଲା ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା କିପରି ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା ?
- ୨ । ଫାଲ୍ଟନ୍ କି ଉପାୟରେ ଷ୍ଟାମ୍ ବୋଟ୍ ଚଳାଇଥିଲେ ?
- ୩ । ଫାଲ୍ଟନ୍ଙ୍କ ଷ୍ଟାମ୍ ବୋଟ୍ ସମୁଦ୍ରରେ ଚାଲିବାରେ ବାହ୍ୟ ଅନୁପମୟକୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ?
- ୪ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଜାହାଜରେ ଯିବା ଆସିବା କରିବାପାଇଁ କିପରି ଚିଣ୍ଟିତ ସୁବିଧା କରାଯାଇଅଛି ?

ଦ୍ଵିଏକସାଂ

ବହୁକାଳ ଯାଏ ଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଭାବ ପ୍ରଚଳି
ଥିଲା; ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନେକ ଚୀନବାସୀ ଅହଂସା
ଓ ତ୍ୟାଗନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ । ଦ୍ଵିଏକସାଂ
ଜଣେ ଚୀନବାସୀ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ସ୍ଵଦେଶରେ ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର
ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେ ନାନା ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣପୂର୍ବକ ବହୁଜ୍ଞାନ ଲାଭ
କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଅଦିଲ୍ଲାତସେବ ପୁଣ୍ୟଭୂମି
ଭାରତ ଦେଖିବାକୁ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଅଗ୍ରହ ଜାତ ହେଲା । ସେ
ଚୀନଦେଶରୁ ବାହାର ସ୍ଥଳପଥରେ ଅନେକ ଗିରି, ନଦୀ, ବନ,
ମରୁଭୂମି ପାର ହେଇ ତତାର ଦେଶ ଓ ଅଫଗାନିସ୍ଥାନ ବାଟେ
ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ୭୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ-
ବର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରାୟ ୧୨ ବର୍ଷ ଏ ଦେଶରେ
ରହିଥିଲେ ଓ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ବୁଦ୍ଧ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଅନେକ କଥା ତାଙ୍କ ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତରେ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।
ଅମ ଜନ୍ମଭୂମି ଏହି ଉତ୍କଳ-ପ୍ରଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୀନ
ପରିବ୍ରାଜକଙ୍କ ପାଦ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ସେ ଅମ ଦେଶର ଅନେକ
ସ୍ଥାନ ବୁଦ୍ଧ ଅନେକ କଥା ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ
ବୃଲ୍ଲକ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ବୀରତ୍ଵ ଏବଂ ମଗଧ ଓ ମାଳବରେ
ବିଦ୍ୟାଚର୍ଚ୍ଚା ଦେଖି ଭାବି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ
ପାଟଲୀପୁତ୍ର ନଗର ଧ୍ଵଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଓ ଶୂନ୍ୟରୂପେ
ଦେଶ ଧନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଥିଲା । ରାଜକର୍ମଗୁଡ଼ିମାନେ
ବେତନରୂପେ ରୁମି ପାଉଥିଲେ । ଲୋକେ ଉତ୍କଳ ଶସ୍ୟର
ଉତ୍ପାଦନରୁ ଏକଭାଗ ମାତ୍ର ରାଜକରରୂପେ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ ।

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସାଧୁ ଓ ଚରନ୍ଦ୍ରବାନ୍ ଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରସାର ସେତେବେଳକୁ ବମି ଆସିଥିଲା ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁଣି ମୁକ୍ତି ଟେକିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଲୋକେ ବଡ଼ ଉଦାର ଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ପ୍ରତି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରେ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ କରୁଥିବା ବଥା ଦ୍ଵିତୀୟାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ି ନାହିଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟା କହନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଏ ଦେଶରେ ସାନ ବଡ଼ ହୋଇ ୧୩୯୫ ଶତାବ୍ଦୀ ଥିଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ୧୧୦ ଗୋଟି ଶତାବ୍ଦୀ ସେ ବୁଲିଥିଲେ । ଏହି ଶତାବ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ କନୌଜ ବା କାନ୍ୟାକୁବ୍ଜ ଶତାବ୍ଦୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ମହାଶବ୍ଦ ଦ୍ଵର୍ଯ୍ୟ-ବର୍ଦ୍ଧନ ସେହି ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଥିଲା ଶିଳାଦିତ୍ୟ । ହର୍ଷ ପେପର ବାର, ସେହିପରି ବିଦ୍ଵାନ୍ ଓ ଧର୍ମପରାୟଣ ଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ହେଲେହେଁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିକର ପ୍ରଗତି ଅନୁଗ୍ରହ ଥିଲା । ସେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଭାବି ରହି କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧବିହାରମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ କରାଯାଇ ପ୍ରଭୁ ଧନ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଜୀବଦତ୍ୟା ଓ ମାସ ଭିକ୍ଷାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ସେ ନାନାଗ୍ରାହରେ ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ । ରାଜା ସ୍ଵୟଂ ତାଙ୍କ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଭ୍ରମଣକାରୀ ଓ ଅତିଥିମାନଙ୍କପାଇଁ ସବୁଠାରେ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଉଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟା ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ ଯେତେବେଳେ ମଗଧରେ ସହସ୍ତଲେ, ସେତେବେଳେ ନାଲନ୍ଦା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଦେଖିଥିଲେ । ମେଠାରେ ଆସିଆ ମହାଦେଶରେ ସବୁ ଦେଶରୁ ଅନେକ ଶୁଦ୍ଧ ପଢ଼ୁଥିଲେ ଏବଂ ଦଶହଜାର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପଣ୍ଡିତ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ ।

ହୁଏନ୍ସାଂ ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ଶିକ୍ଷାଭ୍ୟାସରେ ରହି ବିଦ୍ୟା-
ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ହର୍ଷ ନିଜେ ଯେପରି ମହାପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ, ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼
ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସଭାରେ ରଖାଉଥିଲେ । ନିଜେ ମହାଶକ୍ତି
ଅନେକ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସଭାର ବିଶ୍ୟାତ
ପଣ୍ଡିତ ବାଣଭଟ୍ଟ କାଦମ୍ବରୀ ଓ ହର୍ଷଭୈରବ ନାମକ ଦୁଇଜଣ
ବିଶ୍ୟାତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ବିହମାଦତୀଙ୍କ ସହ
ଏ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷାର ଜ୍ଞାନର ସାହି ନାନାଭାବରେ ଚେଷ୍ଟା
କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ଭାରତର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷା
ଶିକ୍ଷା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହୁଏନ୍ସାଂ ଗୌତମୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଅନେକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ଶେଷରେ କାମରୂପ ରାଜ୍ୟରେ
(ଆଧୁନିକ ଅସାମ) ସେଠା ରାଜାଙ୍କର ଅତିଥି ରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ
କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମହାଶକ୍ତି ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ତାଙ୍କ
ରାଜଧାନୀକୁ ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ପଠାଇଲେ । ହୁଏନ୍ସାଂ ଆନନ୍ଦରେ
କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ଅତିଥି ରୂପେ
ସେଠାରେ ରହିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ମହାଶକ୍ତି ହର୍ଷ କୋଡ଼ାଏ
ଜଣ ସାମନ୍ତ ରାଜା ଓ ହୁଏନ୍ସାଂଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଞ୍ଜା ଯମୁନାର
ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ ପ୍ରୟାଗକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେତେବେଳେ ପୁଷ୍ପ ମାସ;
ଜଙ୍ଗା ବା ଯମୁନା ନଦୀରେ ବର୍ଦ୍ଧିର ଭୟ ନ ଥାଏ । ସେଠାରେ ସେ
ହର୍ଷ ହର୍ଷଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଧର୍ମମହୋଦୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସରସ୍ବତୀ

ମନୋହର ଉତ୍ତମ ନଦୀର ବାଲୁକାଶୟାରେ ଗୁଣ୍ଡିଚାସୀ ସହସ୍ର
ସହସ୍ର ଲୋକ ଜମା ହେଲା । ହୃଦୟ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଲୋକ
ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେଠାରେ ଧର୍ମର ଅଲୋଚନା
ଗୁଲିଲା । ଉତ୍ତମର ପ୍ରଥମ ଦିନ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ, ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ
ଓ ତୃତୀୟ ଦିନ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଓ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ହୋଇ-
ଥିଲା ।

ଗୁଣ୍ଡିଚାରେ ଯେତେ ଧନରତ୍ନ, ସମ୍ପଦ ହୋଇଥାଏ,
ଶିଳ୍ପାଦିତ୍ୟ ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ଏହିପରି ମହୋତ୍ସବ ଶେଷରେ
ସେ ସବୁ ଗୁଣ୍ଡିଚାସୀ ଧାନ, ଦୁଃଖୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୌଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ
ଅତୀତରେ ଦାନ କରୁଥିଲେ ଓ ୭୫ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ମହୋତ୍ସବ
ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ
ନାନାବିଧ ଖାଦ୍ୟପାନୀୟ ପଦାର୍ଥ ସରମାଣରେ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।
ହୃଦୟାଂ ଏହିସବୁ ଦାନ ଓ ଉତ୍ସବ କଥା ସ୍ଵ ବନ୍ଧୁରେ ଦେଖି
ତାଙ୍କ ଉତ୍ସାହରତରଣୀରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ପାରିନଥିଲା । ଶେଷ
ଦିନ ମହାଶକ୍ତି ହର୍ଷ ନିଜ ଶରୀରରୁ ବହୁମୁଖୀ ବସ୍ତ୍ର, ଅଳଙ୍କାର
ପ୍ରଭୃତି ନାଡ଼ାର କରି ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିଦେଇ ନିଜେ ସଂଧ୍ୟାରଣ ଲେକକ ପରି ଲାଗି ପିନ୍ଧି
ତ୍ୟାଗର ଉତ୍କଳ ଅଦର୍ଶ ଦେଖି ଉଥିଲା ।

ଉତ୍ତମ ଶେଷରେ ହୃଦୟାଂ ଗଜାକଠାରୁ ନାନାପ୍ରକାର
ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପହାରରୂପେ ପାଇ ସ୍ଵଦେଶକୁ ଫେରିଲେ । ସମ୍ରାଟଙ୍କ
ଆଦେଶରେ ଜଣେ ଗୁଜ୍ଜା କେତେକ ଶରୀରର ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ତାଙ୍କର ସହଯାତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଏ ଦେଶରେ ଦୀର୍ଘକାଳ

ରହି ଯେଉଁ ସବୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସ୍ମୃତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବସ୍ତୁ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ, କୋଡ଼ିଏ ଗୋଟି ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଉପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ବୋହାର ବସ ନିଜ ଦେଶକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ହୁଏନ୍‌ସାଂ ପାଟଲୀପୁତ୍ରର ଇମଲକ ବାଟେ ଅମ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଇମଲକ ଏବେ ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ନାନା-ଦେଶରୁ ଅନେକ ଜାହାଜ ସେଠାକୁ ଆସୁଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଉଭୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକ ଥିଲେ । ଏ ଦେଶର ପର୍ବତ ୧୦୦ ପାଇଁ ଥିଲା । ଚେଳିତୋଳା ବା ଗୁରୁଦି ବନ୍ଦର ଏ ଦେଶର ଗୁଜାମାନୀ ଥିଲା * । ଏହି ନଗରର ପର୍ବତ ଥିଲା ମାତ୍ର ୩୫ ମାଇଲ । ନଗର ଗୁରୁପାଣରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସଥର ପାରିବା ଥିଲା । ଉତ୍ତରର ରୂପି ବଡ଼ ଉଦର ଥିଲା । ନାନାପ୍ରକାର ଆଙ୍ଗୁରୀ ଗୁଳୁ ଓ ଚୁର୍ଚ୍ଚ ଏ ଦେଶରେ ପୁରୁ ରହିଥିଲା । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟାରେ ଆଦର ଥିଲା । ଗୁଜ୍ୟର ଗୁରୁଆଡ଼େ ବହୁଶବ୍ଦ ବୌଦ୍ଧମତ ଥିଲା ଓ ଦଶସହସ୍ର ବୌଦ୍ଧସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତହିଁରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ।

ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ

୧ । ହୁଏନ୍‌ସାଂ କେଉଁ ବାଟେ ଗୀନଦେଶରୁ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ ?

* ଆଦିତ୍ୟପୁର ପଣ୍ଡିତ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର କହନ୍ତି, କୋଶାଳର ନାମ ଚେଳିତୋଳା ଥିଲା ।

୨ । ହୃଦୟଂ ହର୍ଷବର୍ଜନଞ୍ଚ ଗୁଣଞ୍ଚ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଅଣ ଲେଖି
ଅଛନ୍ତି ? ସେଥିରୁ ଏ ଦେଶର ସେବାଳ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା
ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଅଣ ଜଣାଯାଏ ?

୩ । ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହୃଦୟଂ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ ତାଙ୍କର
ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେତେଦୂର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମରଣର ହୋଇଥିଲା ।

ଶଙ୍କରଗୁପ୍ତ୍ୟ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର ଅଧିବାସୀ ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି,
ତାହାର ନାମ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ । ଆଗେ ଏହାର ନାମ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ନ ଥିଲା,
ଏହାକୁ ବୈଦିକ ଧର୍ମ ବା ସନାତନ ଧର୍ମ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।
ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଦେଶର ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଭାବେ ପ୍ରଚଳିତ
ଥିଲା । ବେଦରେ ଯଜ୍ଞ କରିବାର ବିଧି ଥିଲା ଓ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ମର
ଯଜ୍ଞରେ ବଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଧର୍ମ ନାମରେ ଜୀବହତ୍ୟା ହେଉଥିବା
ଦେଖି ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଦୟା ଜାତ ହେଲା । ସେ
ବେଦକୁ ନିନ୍ଦା କରି ଯେଉଁ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ, ତାହାର ନାମ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଏ ଦେଶରେ ଚଳୁଥିଲା । ଏ ଦେଶରେ ଗୁଜା ମହାଗୁଜା
ଓ ଅଧିବାସୀ ଲୋକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର
ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ
ପୁରାତନ ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ଚଳୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ବୌଦ୍ଧ-
ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ମତ ଦେଖା ଦେଲା । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଯେଉଁ
ନୀତି ପ୍ରସାର କରି ଯାଇଥିଲେ ଲୋକେ ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇ ନାନା

ପ୍ରକାର ଅକାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଯେଉଁ ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ମହାପୁରୁଷ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଦୋଷ, ଦୁର୍ବଳତା ଦେଖାଇ ବୈଦିକ ଧର୍ମ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମକୁ ପୁଣି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ତାହାଙ୍କ ନାମ ଶ୍ରୀଶଙ୍କରଗୁରୁ ।

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ହିଁ ବାଲୋଡ଼ ନାମରେ ଯେଉଁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଅଛି, ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଲବାର ପ୍ରଦେଶରେ କଟୋ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ୭୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶଙ୍କରଗୁରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ଏ ପ୍ରତିଭା ଘେନି ସେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରି ଶଙ୍କରଗୁରୁ ନାନା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ।

ଘଟର ବୃଦ୍ଧା ବିଧବା ମାଆଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିଲେ । ମାଆଙ୍କୁ ଘରେ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ିଦେଇ ସେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନଲାଭ ଆଶାରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ନେତ୍ର ବୁଲିବାକୁ ବାହାରିଲେ । କେତେକାଳ ପରେ ଘରକୁ ଫେରିଆସି ଦେଖିଲେ ଯେ, ବୃଦ୍ଧା ଜନନୀ ଅସୁସ୍ଥ ଶୋରରେ ଶଯ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଜାତିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଲୋକ ତାହାଙ୍କୁ ପଚାରି ନାହାନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ଶଙ୍କରଗୁରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ଏବଂ କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ମାଆଙ୍କ ସେବାରେ ନିୟତ ହେଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ମାଆଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେବାରୁ ସେ ନିଜ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ମାଆଙ୍କର ଅନ୍ତେଷ୍ଟିକିଆ ଶେଷକର ଚିରଦିନ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ସୁପଣ୍ଡିତ, ସବ୍‌ଧ୍ୟାଗୀ, ମହାଯୋଗୀ ଶଙ୍କର ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଦଣ୍ଡ ଚମଣକୁ ହାତରେ ଧରି ହିମାଦ୍ରୀଠାରୁ

କୁମାରବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ଭ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତାହାପରେ
ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଶକ୍ତି ଦେଖି ସେ ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତମାନେ
ଅବାଧ୍ୟତେ ଲାଭ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଭାରତର ଗୁରୁଆଦେବ
ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବିକୃତଭାବରେ ବୌଦ୍ଧମତ ପ୍ରସାର
କରୁଥିଲେ । ଏହା ଦେଖି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଶଙ୍କର ଭ୍ରମ ଦୃଷ୍ଟିକା
ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ସଭାରେ ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ
ଯୁକ୍ତିନାଟରେ ପରାସ୍ତ କରି ବୈଦିକ ଧର୍ମମତକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ ।
ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ ତାହାଙ୍କ ଯୁକ୍ତିରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ
ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏହି ଭାବରେ ବୌଦ୍ଧ
ପଣ୍ଡିତମାନେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାରୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଅଗ୍ରହ କରିଗଲେ ଏବଂ ଏ ଦେଶବାସୀ
ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଜା ସମସ୍ତେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରି ପୁନଃବାର ବୈଦିକ
ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହା ବିଚାର କଲେ ଜାଣାଯିବ ଯେ, ସତେ
ଯେପରି ଇଣ୍ଡରବିଶ୍ୱାସଶୂନ୍ୟ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମକୁ ପବିତ୍ର ଭାରତରୁ ମିଛୁ
ଗରବିଦାୟ ଦେଇ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ମତରେ ପୁନଃବାର
ଇଣ୍ଡରବିଶ୍ୱାସ ଜାତି କରିବାପାଇଁ ଶଙ୍କରଗୁପ୍ତ୍ୟ ଏ ଦେଶରେ
ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ
ଶଙ୍କରଗୁପ୍ତ୍ୟଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ୍, ଶଙ୍କର ବା ମହାଦେବଙ୍କ ଅବତାର ଗୋଟି
ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ଶଙ୍କରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ଶିବମନ୍ଦିର ଓ ମଠ
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଶୈବଧର୍ମ ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳ
ହେ ଯିଥିଲା ।

ଶଙ୍କର ବୈଦିକ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରିବାପାଇଁ ଓ ଇଣ୍ଡରବିଶ୍ୱାସ
ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ବେଦାନ୍ତ ନାମକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ

ଗୋଟିଏ ଭାଷ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ଏହା ଅଦ୍ୱିତ ମତ ନାମରେ ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତା ଛଡ଼ା ଉପନିଷଦ୍ ଓ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାଷ୍ୟ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଥିଲେହେଁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଶୈବ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରୁଥିଲେ । ଏକଲକ୍ଷ ଲୋକ ତାଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣ କରି ତାହଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଷ୍ୟ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପଢ଼ିଲେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକ୍ଷାଶାଳୀ ମହାପୁରୁଷ ଥିଲେ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କ ଭଲ ମଜାପଣ୍ଡିତ ଏ ଦେଶର ଅତି ଜନ୍ମ ନାହାନ୍ତି । ସେ ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ହିମାଳୟ ପ୍ରଦେଶର ଚେଦାବନ ଥା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । କଲ୍ୟାଣରେ ହିମାଳୟ ପବନ ଉପର ଜ୍ୟୋତିର୍ମଠ ବା ଯୋଗୀମଠ, ହାରଦ୍ୱାରରେ ସାରଦାମଠ, ଦକ୍ଷିଣରେ ଶୁଭେଶ୍ୱରୀ ମଠ ଓ ଅମ ପୁରୀରେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମଠ ପ୍ରଧାନ । ଆଜିଯାଏ ସେ ସବୁ ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରହି ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ମହିମା ରାଜ କରୁଅଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଭାରତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?
- ୨ । ସଲ୍ୟାସୀ ଓ ଗୁପ୍ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଏ ବଡ଼ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ ?
- ୩ । ଭାରତର କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଶଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମଠ ଅଦ୍ୟାପି ରହିଅଛି ।

କଳସିଂହ

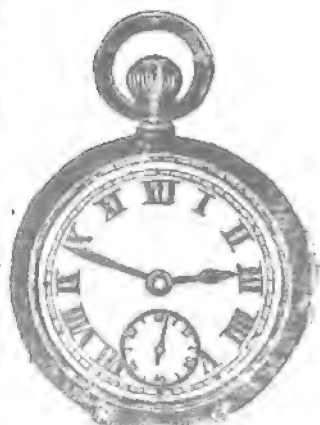
ପୁଅବାବର ଆଦି ମାନବସମାଜ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ଓ ଅସ୍ତ ଦେଖି ଦିନ ଓ ରାତି ହେଲ ବୋଲି ବୁଝୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା, ସେମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଘଡ଼ି ଏବଂ ସେମାନେ ସମୟକୁ ମୋଟାମୋଟି ଦିନ ଓ ରାତି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଆକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖି ସକାଳବେଳା, ଦୁଇପ୍ରହର, ଉପରବେଳା ପ୍ରଭୃତି ସେମାନେ ଠିକ୍ କରି ପାରୁଥିଲେ । ତାପରେ ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ଓ ବୁଦ୍ଧି ବଢ଼ିଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖିଲା ଯେ ଆକାଶେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅବସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ପୁଅବାବ ଉପରେ ଥିବା ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କର ଗୁଣ ବଦଳି ଓ କ୍ରମେ । ଗୋଲା ଥାନରେ ଖସି ଗାଠି ସିଧା କରି ପୋତଲେ ସକାଳ, ଦୁଇପ୍ରହର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଗୁଣ କିପରି କ୍ରମେ ବଦଳି ହୁଏ ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼ିବ । ଏହି କଥା ଦେଖି ଦେଖି ମନୁଷ୍ୟର ଗୁଣ ମାତ୍ର ସମୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ତାହାକୁ କୁହାଗଲା “ସୂର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ି ।” କାଠାଟିରେ ବା ପକ୍କା ପିଣ୍ଡାରେ ଖସି ଶଙ୍ଖଦଣ୍ଡ ବା ସିଧା କାଠି ପୋତ ଡ଼ିଲରେ କଟାଯାଇଥିବା ରେଖା ଉପରେ ଶଙ୍ଖଦଣ୍ଡର ଗୁଣ ପଡ଼ିବା ଦେଖିଲେ ଠିକ୍ ବେଳ ଜଣାପଡ଼େ । ନାନାପ୍ରକାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ି ଅଛି । ମେଘୁଆ ପାଗରେ ବା ଗତିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ବେଳ ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ‘କଳଘଡ଼ି’ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ତଳେ ଶୁଦ୍ଧ ଛିଦ୍ରଟିଏ ଥାଏ । ପାତ୍ରକୁ କଳସୁଣି କରି ରଖିଦେଲେ ତହିଁରୁ ବାୟୁ ଉଠୁ ଡୋର ପାଣି ତଳେ ପଡ଼େ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳରେ ପାତ୍ରଟି

ଜଳଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ଅଜ୍ଞ ଗୋଟିଏ ସେହୁସର ପାତ୍ର ରଖି ଦିଆଯାଏ । ପାତ୍ରର ଭିତର ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ୧, ୨, ୩, ପ୍ରଭୃତି ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ତାହା ଦେଖି କେତେବେଳେ ନହଲ୍ଲା ଜଣା ପଡ଼େ । ପରେ ଏଥିରେ କେତେକ ଅସୁବିଧା ହେବାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ବାଲିଘଡ଼ି ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ବାଲିଘଡ଼ିକୁ 'ଶୁଣ୍ଢା' କହୁଥିଲେ । ଶୁଣ୍ଢା ବା ସର ତଳ ଛୁଦୁ କରି ସର ବାଲି ଫୁଲାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଜଳଘଡ଼ି ପରି ତହିଁରୁ ବାଲି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଶୂନ୍ୟ ହେବା ଦେଖି ବେଳ ସ୍ଥିର କରାଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ "କଳଘଡ଼ି" ବାହାରିବା ପରେ ଏବେ କେହି ଆଜି ସୂର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ି କଳଘଡ଼ି ବା ବାଲିଘଡ଼ିକୁ ପରୁରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ସବୁ ପ୍ରଥମେ କିଏ କେବେ କଳଘଡ଼ି ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି, ଶ୍ରୀକ୍ଷୀୟ ଦ୍ଵାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରଥମେ କଳଘଡ଼ି ଉଦ୍ଭାବନ ହୋଇଥିଲା । ଇଟାଲିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ପଣ୍ଡିତ ଗାଲିଲି ଓ ପଣ୍ଡିତ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରଥମେ ସେଣ୍ଟୁଲମ୍ ଥିବା ଘଡ଼ି ବା "ଦୋଲକସ୍ତ୍ର" ଘଡ଼ିର ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଗାଲିଲି ଓ ପାପା ନାଗରର ଗାର୍ଜୀରେ ଗୋଟିଏ ପିଞ୍ଜଳ-ଲଣ୍ଡନ ଦୋଲକକୁ ଲାଖ୍ୟ କରି ପୁର କଲେ ଯେ ଏହା ଯେପରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିୟମରେ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳରେ ଅଗକୁ ଓ ପଛକୁ ଗତି କରେ; ସେହିପରି କୌଣସି ଦୋଲକ ଅଗକୁ ପଛକୁ ଗତି କଲେ ତାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ଘଡ଼ିର କଳ ନିୟମିତଭାବରେ ଗତି କରିବ । ଏହି କଥାକୁ ଆଲୋଚନା କରି ସେ ସେଣ୍ଟୁଲମ୍ ଲାଗା ଘଡ଼ି ବା ଦୋଲକସ୍ତ୍ର ଘଡ଼ି ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଘଡ଼ିର କଳ

ନିୟମିତରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତାରେ ଲାଗିଥିବା କଣ୍ଠାଦୁଇଗୋଟି ମଧ୍ୟ ଫଳକ ଉପରେ ନିୟମିତଭାବରେ ଗୁଳିତ ହୋଇ ସମୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଦେଲା । ଦୋଳକଟିକୁ ସଜାଦା ଗତିକ୍ଷେତ୍ର କରିବା ପାଇଁ ପରେ ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିର ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ କରି ଦିଆଯାଇଅଛି । ସେହି ଦୋଳକଟିକୁ ଉପରକୁ ବା ତଳକୁ ବାହାରିଦେବାକୁ ଘଡ଼ର ଗତିଦ୍ରୁତ(fast) ବା ମୃଦୁ(slow)ହୁଏ । କାଳ୍ପନିକ ବା କଳ୍ପନିକ ଗୁଡ଼ିକରୁ ଏହି ଦୋଳକରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ଉପର ବା ଅନ୍ୟ ଘଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ରହୁଥିବା ବଡ଼ ଚକଟି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଡ଼ ଉପରେ ଯେଉଁ ଫଳକ ଥାଏ, ତାହାକୁ ବୁଲୁଥିବାବେଳେ ସମ୍ପର୍କ ବାହାରିବେ ଓ ସେହି ପ୍ରାନ୍ତ୍ୟକ ଭାବେ ପୁଣି ସମାନ ସମାନ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ । ଚକଟିରେ ୧, ୨, ୩, ପ୍ରଭୃତି ସଂଖ୍ୟା ଲେଖାଯାଇଥାଏ । ଏହି ଅଙ୍କର ଫଳକ ଉପର ଦୁଇଗୋଟି କଣ୍ଠା ନିୟମିତରୂପେ ବୁଲେ । ଏଥିରୁ ବଡ଼ କଣ୍ଠାଟି ମିନିଟ ଚିହ୍ନାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଓ ସାନ କଣ୍ଠାଟି ସେକାଣ୍ଡ ଚିହ୍ନାଙ୍କଦ୍ୱାରା

ପ୍ରତି ଘଡ଼ିରେ କଣ୍ଠା ଦୁଇଗୋଟିକୁ ଏପରିଭାବରେ ସଜାଡ଼ି କରାଯାଇ ଥାଏ ଯେ, ସାନକଣ୍ଠାଟି ୬୦ ଭାଗରୁ ୫ ଭାଗ ଗୁଲିଲେ । ବଡ଼ କଣ୍ଠା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଘଡ଼ର ଚକ ଅର୍ଥାତ୍ ୬୦ ଭାଗ ବୁଲି ଥାଏ ।

ଏହି କଣ୍ଠା ଦୁଇଗୋଟି ଘଡ଼ି ଭିତର ଥିବା ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ
ଚଳେ । ଏହି ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟର ଦାନ୍ତ ଥିବା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ
ସାନ ବଡ଼ ଚକ ଥାଏ ଏବଂ ଏହି ଚକଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଭାବରେ
ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ ଥାଏ ଯେ, ଇଞ୍ଜିରୁ ଗୋଟିଏ ଚକ ଚଳିଲେ ଅନ୍ୟ
ସମସ୍ତ ଚକ ଚଳେ । ଗୋଟିଏ ଚକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଘଣ୍ଟା କଣ୍ଠାଟି
ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ଚକ ସାହାଯ୍ୟରେ ମିନିଟ୍ କଣ୍ଠାଟି
ତାହାରୁ ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲେ । ଘଡ଼ିଭିତରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍
ବଳରେ ସବୁ ଚକ ଚାଲୁଥାଏ । ଏହି ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ଘଡ଼ିର ପ୍ରାଣ
କହିଲେ ଚଳେ । ପ୍ରତିଦିନ କିମ୍ବା ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ
ଘଡ଼ିରେ ଚାନ୍ଦି ଦେଇ ଏହି ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍କୁ ସଜୁଚିତ କରିଦିଆଯାଏ ।
ସଜୁଚିତ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍କୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଭିତରର ଚକ-
ମାନଙ୍କୁ ଚାଲିତ କରେ । ଚକ ଚାଲିଲେ ତା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ
କଣ୍ଠା ଦୁଇଟା ମଧ୍ୟ ଚାଲେ ।

ଏ ପ୍ରଗତିରେ ନାନାପ୍ରକାର ଘଡ଼ି ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇଅଛି ।
ଇଉରୋପର ସୁଇଟ୍‌ସ୍‌ଲଣ୍ଡ ଦେଶର ଲେକେ ଉଲ୍ଟ୍‌ସ୍‌ ଘଡ଼ି ନିର୍ମାଣରେ
ଦକ୍ଷ । ସେହି ସବୁ ଘଡ଼ି ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି କ୍ରମେ କପର
ବିକଶିତ ହେଉଅଛି, ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଘଡ଼ି ଉଦ୍ଭାବିତ ହେବା ପୂର୍ବେ ଲେକେ କପର ବେଳ
ଜାଣୁଥିଲେ ?
- ୨ । ଗାଲିଲିଓ କିଏ ? ସେ ଅଉ କେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ
କରିଥିଲେ ?

୩ । ଘଣ୍ଟା କଣ୍ଟା ଓ ମିନିଟ୍ କଣ୍ଟାର . ଗତରେ ପ୍ରଭେଦ-
ବିଶେଷ ?

ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ (୧)

ମୋ ବାପା ଜବାଲପୁର ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ କାମ କରନ୍ତି । ମୁଁ
ଆମ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ମାଉନର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥାଏ ।
ବାପା ଦୁଇବର୍ଷ ଗ୍ରାମକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ । ଗଲବର୍ଷ ଦୁଷମାସ
ଦଡ଼ଦନ କୁଟିରେ ସେ ଦୁଇମାସ କୁଟି ଘେନି ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲେ ।
ମୁଁ ସେ ବର୍ଷ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଚାଲିଥାଏ । ବାପା
ଗାଆଁକୁ ଆସି ଏ କଥା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ଆଠ ଦଶ ଦିନ
ଗ୍ରାମରେ ରହିବା ପରେ ବାପା ପୁଣି ଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ।
ମୁଁ ଓ ମୋ ମା ଡାକ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ପ୍ରଥମେ ବରାଦ ହୋଇ
ଥିଲୁ; ପରେ ଆମ ଗାଆଁରୁ ଆଉ ଗୁରୁ ଜଣ ଲୋକ ଓ ଆମ ସ୍କୁଲର
ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ତିନି ଜଣ ଆମ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲା ସଙ୍ଗରେ
ବାହାରିଲେ । ମୋଟର ବସରେ ଅନୁଗୋଳଯାଏ ଆସି ସେଠାରୁ
ରେଲଗାଡ଼ରେ ଯାଇ ପ୍ରଥମେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଓହ୍ଲାଇଲୁ । ମୋ
ବାପା ଓ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆମ ଭିତରୁ ଆଉ କେହି କେବେ ପୁଣି
କିଛିର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ସେଦିନ ରାତିରେ
ଅର୍ପଣାଳୟରେ ରହିଲୁ; କିନ୍ତୁ ଦେଖି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ସକାଳେ ଉଠିବା ପରେ ପ୍ରଥମେ, ଆଖିରେ ସଞ୍ଜ-ବନ୍ଧୁ ସାଗର ପୋଖରୀ । ଓଃ । କେଡ଼େ ବଡ଼ ସେ ପୋଖରୀ । ମୁଁ କେବେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ପଥର ପାହାଚ ବନ୍ଧା ପୋଖରୀ ଦେଖି ନ ଥିଲି । ସେ ପୋଖରୀରେ ସ୍ନାନ କରିସାରି ଅପେ ଲିଙ୍ଗରୂପକୁ ଦେଉଳକୁ ଗଲୁଁ । ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିସାରି ପେଡେବେଳେ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ବୁଲିଲୁଁ ସେତେବେଳେ ଆମ ଆଖି ଘୁରି ହୋଇଗଲା । କେଡ଼େ ଭଲ ସେ ଦେଉଳ । ପଥରରେ କେତେ ସୂକ୍ଷ୍ମକାମ ସମ୍ପଦାୟ ମନ୍ଦିର ଦେହରେ ଖଞ୍ଜି ହୋଇଅଛି । ବେଢ଼ା ଭିତରେ ପାବନୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରର କାମ ଅତୁର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଅତୁର ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରାୟ ୨୦ ଗୋଟି ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ା ଭିତରେ ଦେଖିଲି । ବଡ଼ ମନ୍ଦିରଟି ବେଶି ସୁନ୍ଦର । ସେଥିରେ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର, ଲତା, ପତ୍ର, ଫୁଲ, ଫଳର ଚନ୍ଦ୍ର, ସୈନ୍ୟ, ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ର, ଉଷି, ନର୍ତ୍ତକୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲୁଁ ।

ଏ ସବୁ ଦେଖିସାରିବା ପରେ ବାପା କହିଲେ,—“ପୂର୍ବ-କାଳରେ ଏ ଦେଶରେ କେଶରୀବଂଶର ରାଜାମାନେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେ ବଂଶର ରାଜା ଯଦାତି କେଶରୀ ଏ ମନ୍ଦିରର କାମ ଆରମ୍ଭ କରି ମରଗଲେ । ତା ପରେ ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର କେଶରୀ ନାମରେ ଆଉ ଜଣେ ରାଜା ମନ୍ଦିରରେ କାମ ୨୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶେଷ କରିଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ବର ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ବଂଶର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନେ ଏଠାରେ ଅନେକ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇଥିଲେ । ଗଲା ତେରଶହ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ତତକାଳର ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ମାଟିରେ ମିଶିଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଶତ-ଶତ ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର ନାନା ଶିଳ୍ପକଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ

ହୋଇ ରହିଅଛି । ଉତ୍ତରଦେବା ଅନ୍ତ କେତେକ ମନ୍ଦିର
ହିମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେଇ । ଏହି ବଡ଼ ମନ୍ଦିରର ଉଚ୍ଚତା ୧୨୦

ଫୁଟ ଏବଂ ଏହି ହୋଇ ଶେଷପଳ ୪ ୧/୨ ଫୁଟର । ଭୁବନେଶ୍ୱର
ସେବାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।” ଉତ୍ତରରେ ଉପରଦେବା
ଆମେ ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ, ଅନନ୍ତ ବାସୁଦେବ, ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର,
ରାମେଶ୍ୱର, ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଦେଖିଲୁ । ମୁକ୍ତେଶ୍ୱରଙ୍କ
ମନ୍ଦିର ଶିବଗୃହର ଅମ ଅଗ୍ରରେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଗଲା ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ଅମ୍ବେମାନେ ସମସ୍ତେ ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ଖଣ୍ଡଗିରି ପର୍ବତର ଗୁମ୍ଫା ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସବୁଜି ବେଣୀ ଭଦ୍ର ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଦୁଇଗୋଟି ବଡ଼ ଶୂଳ ଦେଖାଯାଏ, ଗୋଟିକର ନାମ ଖଣ୍ଡଗିରି ଓ ଅନ୍ୟଟିର ନାମ ଭଦ୍ରଗିରି । ସ୍ଥାନଟି ଅରଣ୍ୟ ବେଶିତ ଓ ନିର୍ଜନ । ପାହାଡ଼ର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଶୋଷ ବଡ଼ ମନୋହର । ଏଠାରେ ଦେଖିଲୁଁ ପାହାଡ଼ ଚଟାହୋଇ ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଗୁମ୍ଫା ତଥର ହୋଇଅଛି । ଦୁଇ ପାହାଡ଼ରେ ପ୍ରାୟ ୨୦ ଗୋଟି ଗୁମ୍ଫା ଅମେ ଦେଖିଲୁଁ । ବାପା କହିଲେ—“କେଶରୀୟ ଗୁମ୍ଫା ଗୁମ୍ଫା ପୂର୍ବରୁ ଏ ଦେଶରେ ଯିଏ ଏବଂ ଖାରବେଳ ନାମରେ ଦୁଇ ଜଣ ଗୁମ୍ଫା ଗୁମ୍ଫା କରିଥିଲେ । ଏହି ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାସୀମାନେ ଏହି ନିର୍ଜନ ପ୍ରଦେଶରେ ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କରେ ରହି ଧ୍ୟାନ ଓ ଇଶ୍ଵର ଉପାସନା କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ଗୁମ୍ଫାସମୂହର ନାମକ ଯେଉଁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଗୁମ୍ଫା ଅଛି ନିଜେ ଗୁମ୍ଫା ଖାରବେଳ କେତେ କେବ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସେଠାରେ ବାସ କରି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥା କରୁଥିଲେ । ସବୁଜି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଜୈନମନ୍ଦିର ଅଛି । ଜୈନ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ଗୁମ୍ଫାରେ ଉପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ପଟ୍ଟେଶ୍ଵରୀକାଳରେ କେଶରୀ ଗୁମ୍ଫାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ କେତେକ ଗୁମ୍ଫା ଖୋଳାଇଥିଲେ । ଏହି ସବୁ ଦେଖିସାରି ସେଦିନ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଫେରି ଆସିଲୁଁ ଏବଂ ଶୁଣିବେ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଛାଡ଼ି ଗଲିବା ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଲୁଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ସୁସ୍ଥତାମ ଦେଖିଲେ ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା କପରି ଥିଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ?
- ୨ । କେଶେବଶ ପୂର୍ବରୁ ଏ ଦେଶରେ କେଉଁ ଗଜା ଗଜକୁ ଭଜୁଥିଲେ ? ତାଙ୍କର କି କି କାର୍ତ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଛି ?
- ୩ । କେଶବ ଗଜାମାନଙ୍କର ଆଉ କେଉଁ କେଉଁ କାର୍ତ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଛି ?

ପୂରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ

ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ (୧)

ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ରେ ବାହାରିଲୁଁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାଗ୍ରେଟ୍ ସ୍ଟେସନରେ ସେ ଗାଡ଼ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦକ୍ଷିଣ ଗାଡ଼ରେ ବସିଲୁଁ । ପ୍ରାୟ ଦିନ ଦଶଟା ବେଳେ ଆମେ ଚିଲିକା ବୁଲ ବାଲୁଗା ସ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ରୁ ଓହ୍ଲାଇଲୁଁ । ଆମ ମାଟ୍ଟରଙ୍କର ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ସେଠାରେ ଥିଲେ । ବାଲୁଗାରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ବସାରେ ରହିଲୁଁ । ଠିକ ଚିଲିକାବୁଲରେ ବାଲୁଗା ସ୍ଟେସନ । ଯେତେବେଳେ ଚିଲିକା ଆମ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା, ସେତେବେଳେ ମନେ ହେଲା, ସତେ ଯେପରି ଚିଲିକା ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱର୍ଗପୁର । ଚିଲିକା ସମୁଦ୍ର ନୁହେଁ; ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦ, ଏହାର ସୃଷ୍ଟିମ କୁଳରେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପବନ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ଚିଲିକା ଭିତରେ ବି ସାଂହାଡ଼ ବାଲିକୁଦ ଓ ନଳବନ । ନାନାଜାତି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ, ଚିଲିକାରେ ସଫୁଲୁଥାନ୍ତି । କେତେ ଡଙ୍ଗା ଚିଲିକାରେ ଗୁଲୁଥାଏ ।

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପ୍ରାୟ ନେ ଘଣ୍ଟା ଅମେ ସମସ୍ତେ ଚିଲିକା-
କୂଳରେ ବସି ଯେଉଁ ଶୋଭା ଓ ଅନନ୍ଦ ଭୋଗ କରିଅଛୁ
ସରକାରୀ ଓ ଜାହାଜ ମନରୁ ପାସୋର ହୋଇ ଯିବ ନାହିଁ ।

ଅବଦାନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତଙ୍ଗାରେ ବସି ଅମେ ପୁର
ବାହାରିଲୁ । ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ ଶୁକ୍ଳ । ନାଉରା ତଙ୍ଗାରେ ସାର ବାନ୍ଧି
ତଙ୍ଗା ଛୁଡ଼ିଦେଲୁ । ଅମେ ସମସ୍ତେ ତଙ୍ଗାରେ ଶୋଇଲୁ । ସକାଳେ
ଚିଲିକାକୂଳରେ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ପାଖରେ ତଙ୍ଗା ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତେ
ସେଠାରେ ଓହ୍ଲାଇଲୁ । ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସେଦିନ
ସମସ୍ତେ ସେଠାରେ ରହିଲୁ । ସେ ଗ୍ରାମର ନାମ ମାଣିକ ପାଟଣା ।
ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଣ ସଡ଼ିଆ । ଚିଲିକା ମାତ୍ର ଓ
ମାଣିକ ପାଟଣା ଦୂର କଥା ଅଜଣାଏ ମୋ ମନରେ ଅଛି ।
ଇସରତେଲୋ ଚିଲିକାକୂଳକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲୁ । ଏହି ଅବସରରେ
ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ କହିଲେ,—ଏହି ମାଣିକ ପାଟଣା ଅମ ଓଡ଼ିଶା
ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ମରଣୀୟ ସ୍ଥାନ । ମହାରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
ଦେବ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା । ସେ ୧୧୭୫ରୁ ୧୧୯୫
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଯାଏ ଏ ଦେଶରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ
ବିପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ । ବିପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳ
ଜୟ କରି ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇଥିଲେ । ବିପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ
ଯୁଦ୍ଧ କେବେ କେବେ ଯୁଦ୍ଧର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ
ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣରେ କାବେରୀ ନଦୀକୂଳରେ କାନ୍ଥ
ବା କଢ଼ି ଦେଲୁ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ଦେଶ
ରାଜାଙ୍କର ପଦ୍ମାବତୀ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଭାରି ସୁନ୍ଦର ଓ ଗୁଣବତ୍ତା
ବର୍ଦ୍ଧା ଥିଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କର ରୂପ ଓ ଶୃଣ୍ଠରେ ମୁଗ୍ଧ

ହୋଇ ଚାହିଁଗଲା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେବାପାଇଁ
 ପୁର କରୁଥିଲେ । ସରେ ଶୁଣିଲେ ଯେ, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା-
 ବେଳେ ଉତ୍କଳର ରାଜାଙ୍କୁ ଛେରପହଁରା କାର୍ଯ୍ୟ କରାକୁ ହୁଏ ।
 ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ରୀମାତାଙ୍କ ଛେରପହଁରା ବା ଝାଡ଼ୁମାରି ପଣି
 ଛୁଟିବା କାମ କରନ୍ତି । ଏହା ଶୁଣି କାନ୍ଥରାଜା ଭାବୁ ଶୁଣି କଲେ
 ଓ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ଦେବାକୁ ରାଜି
 ହେଲେ ନାହିଁ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କାହିଁକୁ ହୁଏ ପଠାଇ ସମସ୍ତେ କଥା
 ରାଜାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ଇନ୍ଦ୍ରରେ ରାଜା ଶାନ୍ତ ନ ହୋଇ ବର-
 ରାଗରେ ସେ ଦୁଇକୁ କନ୍ଦି କରି ରଖିଲେ । ତେଣୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
 ବାଧା ହୋଇ କାହିଁ ଆରମ୍ଭ କରାକୁ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କଲେ ।
 ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ଥର ଯୁଦ୍ଧରେ ସରସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେ
 ନିଜ ରତ୍ନବିଜୟା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କର ସରକର୍ଷ ଅଧିକ
 ସଙ୍ଗତ ସୈନ୍ୟ ନେଇ ପୁଣି କାନ୍ଥ ଅବସାନରେ ବାହାରିଲେ ।
 କଥୁର ଅଛି, ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳଭଦ୍ର ଉକ୍ତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ
 ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ରାଜାଙ୍କ ଆଗେ ଆଗ
 ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ମାଣିକା ନାମକ
 ଗରୁଡ଼ିଣୀଠାରୁ ଦହ ଖାଇ ଅଙ୍ଗୁଳିର ରତ୍ନମୟ ବଜ୍ର ଦେଇ
 କହିଲେ ଯେ, ପଛରେ ଯେଉଁ ରାଜା ଆସୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଏହି
 ମୁଦ୍ରା ଦେଖାଇଲେ ସେ ତୋତେ ଦହ ଦୁଧର ମୁଖ ଦେଖିବ ।
 ଏହା କହି ସେ ଦୁଇଟି ଶୁଲିଗଲେ । ସରେ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
 ଏଠାରେ ସହସ୍ରବାରୁ ମାତ୍ର କା ମୁଦ୍ରା ଦେଖାଇ ତା ମୁଖ ମାଗିଲା ।
 ରାଜା ସେ ମୁଦ୍ରା ଦେଖି ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ତାହା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୁଦ୍ରା ।
 ତେଣୁ ସେ ଭାବ ଖୁସି ହୋଇ ଗରୁଡ଼ିଣୀକୁ ବହୁ ଧନ ଦେଲେ ଓ
 ତା ନାମରେ ଏହି ମାଣିକ ପାଣ୍ଡିଣୀ ଗାଆଁ ଏଠାରେ ବସଇଲେ ।

ଏକଥା ଶୁଣି ଅମ ମନରେ ଭାବ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ତା ପରେ ମୋ ମଆ ମାଷ୍ଟଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, ପରେ ସେ ପଦ୍ମାବତୀ କାହାକୁ ବିଦା ହେଲେ ? ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ପ୍ରଣି କହିଲେ,—ଏଥର ରାଜା ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣିଲେ ଓ କାଷ୍ଠ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କରି ପଦ୍ମାବତୀ ଓ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ସାଙ୍ଗରେ ଘେନି ଆସିଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ, ମୁଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଉପରେ ଚଣ୍ଡାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ବାପା ମୋ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକୁ ଘୃଣା କଲେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଝିଅକୁ ଜଣେ ଚଣ୍ଡାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ହାତୁ ମଙ୍ଗରେ ବିବାହ ଦେବି । ଏହିପରି ଆଦେଶ ଦେଇ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ସେ କଟକ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖାଇଲେ ପରବର୍ଷ ରାଜା ଯେତେବେଳେ ଛେରା ପହଞ୍ଚି କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ ଜଣେ ଚଣ୍ଡାଳ ସଙ୍ଗେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେବା ପାଇଁ ଗୁମ୍ଫା ଆଦେଶ, ହୋଇଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁମ୍ଫା ଚଣ୍ଡାଳ କାମ କରୁଅଛନ୍ତି, ତେଣୁ ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ହାତରେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲି । ରାଜା ଏ କଥା ଶୁଣି ଭାବ ଶୁଣି ହେଲେ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ବିବାହ ହେଲା । ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ କେନରୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦେଲେ ।

ଏ ଗନ୍ତଃ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଭାବ ଶୁଣି ହେଲା । ଅରଦନ ମାଣିକପାଟଣାରୁ କାହାରି ଆମେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ପ୍ରସାରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲା । ସେହିନା ବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ରାତ୍ରେ କିସାରେ ଯାଇ ଶୋଇଲୁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ପ୍ରଚୀନ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମା କେଉଁଠାରୁ କେଉଁ ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା ? ଏବେ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଅଛି କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ବେଶି ଓଡ଼ିଆ ଅଛନ୍ତି ?
- ୨ । କପରି ଭାବରେ ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି ? ଚିଲିକା ପାଣିଲୁଣିଆ କାହିଁକି ?
- ୩ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ନିଜ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

— — —

ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ

ଗ୍ରମଣ କାହାଣୀ (୩)

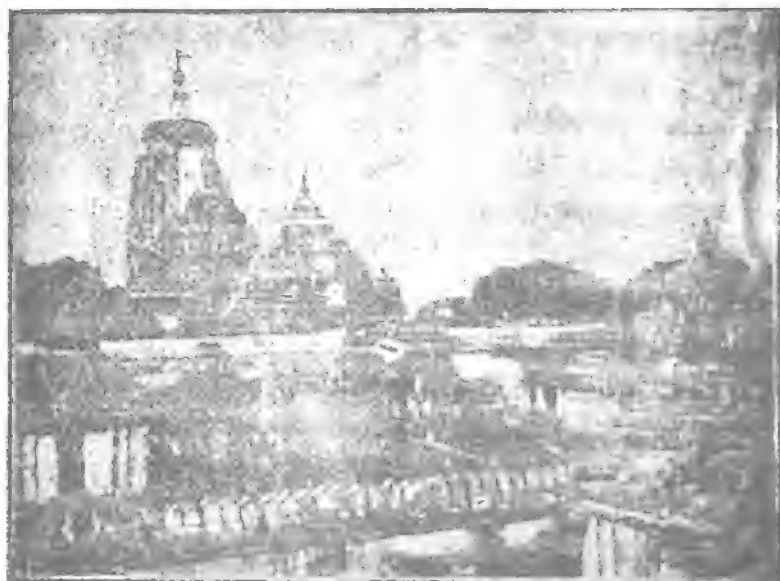
ସକାଳେ ସମସ୍ତେ ନରେନ୍ଦ୍ର, ପୋଖରୀରେ ସ୍ନାନ କରି ବଡ଼ ମନ୍ଦିର, ଗୁଣି ଗୁମନ୍ଦର, ସମନ୍ତ ଓ ଅହର ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଦେଖିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପରି ଏଥିରେ ବେଶି ଶିଳ୍ପକାରୀ ନ ଥିଲେହେଁ ଏହା ସେହୁପରି ବଡ଼ ଓ ଭାରି ସୁନ୍ଦର । ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସେଦିନ ଅପରାହ୍ନରେ ସମସ୍ତେ ପୁଣି ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବସାଇ ବାପା କହିଲେ :—

“ଏହି ପୁରୀ ବା ଜଗନ୍ନାଥାସୀମ ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଗର୍ଭ । ଅମ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଏ କଳିଯୁଗରେ ଭଗବାନ୍ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମରୂପ ଧାରଣ କରି ଏହି

ସ୍ଥାନରେ ବିରାଜିତ ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଯାତ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବାପାଇଁ ପୁରୀକୁ ଆସନ୍ତି । ଏହି ମନ୍ଦିର ଜୀବସବୁର ନାମରେ ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ପରିଚିତ । ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ନାମରେ ଜଣେ ରାଜା ସମୁଦ୍ର-ଚୂଳରେ ଏହି ରମଣୀୟ ସ୍ଥାନରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ସେ ମନ୍ଦିର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବାରୁ ପଯାତିବେଶରୀ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚାପାପୁଜାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ଥ କରାଥିଲେ । ଯଯାତିଙ୍କ ପରେ ଗଜବଂଶୀୟ ରାଜା ରୈଳଗଙ୍ଗଦେବ ଏଠାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ିବାପାଇଁ କାମ ଆରମ୍ଭ କରାଥିଲେ । ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ମରିଗଲେ । ତତ୍ପରେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ଅନଙ୍ଗଭ୍ୟମ ଦେବ ଏହି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ୧୨୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ସମ୍ପର୍କବର୍ଷରେ ଏହି ମନ୍ଦିରର କାମ ଶେଷ ହେଲା । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ଶୈବ୍ୟ ଶାକ୍ତ, ଗାଣପତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ମତ ଅଛି, ମହାରାଜ ଅନଙ୍ଗଭ୍ୟମ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ସେ ସମସ୍ତ ଅଲେଚନା କରି ଏଠାରେ ଏପରି ଭାବରେ ସେବାପୂଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇଅଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ ବିନା ଆସନ୍ତିରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ କରି ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ସେବା କରି କ୍ରତାର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଅତି ପବିତ୍ର, ତେଣୁ ଏଠାରେ ଜାତି ବିଚାର ନ କରି ଲୋକେ ଏକତ୍ର ସମସ୍ତେ ମହାପ୍ରସାଦ ଗ୍ରହଣ କରଥାଆନ୍ତି ।

ଅନଙ୍ଗଭ୍ୟମ ଦେବ ଓ ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନେ ଭାର ବହନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ସେମାନେ ଅନେକ ମଠ

ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯିବ । ଏବେ ପୁରୀରେ ବହୁତ ମଠ ଅଛି । ପ୍ରତି ମଠକୁ ପୂର୍ବ ସ୍ଥାନମାନେ ବହୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କେ ପାଇଥିଲେ । ଅଜିତାଏ ମଧ୍ୟ ମଠ ମହନ୍ତମାନେ ବିନା କେବେ ତାହା ଶ୍ରେଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ମହାପୁରୁଷମାନେ ଏହି ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନର ଆମଣି ଆସଣା ଧର୍ମମତ ପ୍ରସାର କରିବାପାଇଁ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଠ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଜିତାଏ ରହିଅଛି ।

ଅନଙ୍ଗ ଭୀମ ଭାବ ଦାନା ଓ ପ୍ରଜାହୃଦୈଷି ଶକ୍ତା ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଓ ସେଲ ତିଆରି କରାଉଥିଲେ ଏବଂ ଦହୁସଙ୍ଗତ ଗାମ୍ପୀ ଓ ସୋଶର ଖୋଳାଇଥିଲେ । ୪୫ • ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ବସାଇ

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବହୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରିଥିଲେ । ଅନେକ ସଂହାର
କଥାରି କରାଇ ତାହା ଦୁଇ ପାଖରେ ବାଟୋଇମାନଙ୍କ ପାଇଁ
ବସାଉଇ ଡୋଳାଇଥିଲେ ଓ ଗୁପ୍ତାବ୍ରହ୍ମ ବୃକ୍ଷମାନ ଲଗାଇଥିଲେ ।

ଅନଙ୍ଗଭୂମ ଦେବ ଯେପରି ଦାତା ଓ ପ୍ରଜାହରିଷ୍ଠୀ ଥିଲେ ।
ସେହିପରି ମଧ୍ୟ ମହାବୀର ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟସଙ୍ଗୀ
ବହୁତ ବଢ଼ାଇଦେଇ ଗୁଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ
କରାଉଥିଲେ । କଟକର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାରବାଟି ଦୁର୍ଗ ଏହି
ଅନଙ୍ଗଭୂମ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦୁର୍ଗର
ଶିଳାଖାର ଓ ପ୍ରାଚୀରର ଧୁଂସାବଶେଷ ଆଜିଯାଏ ରହିଅଛି । ପ୍ରାୟ
୧୦ ଏକର ଭୂମି ଉପରେ ଏହି ଦୁର୍ଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ
ସ୍ତ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକ କଟକରେ ଗଜଧାନୀ ଭବି ସେହୁଠାରେ ରହିଥିଲେ ।
ସେ ତାଙ୍କ ଗୁଜ୍ୟକୁ ଜରିବ କରାଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଉଥିଲେ ।

ପୁରୀର ଆମ୍ବେମାନେ ଗୁରୁତନ ରହିଲେ; ତା ପରେ ବାପାଙ୍କ
ବରଦ ଅନୁସାରେ ସେଠାରୁ କୋଣାର୍କ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାରିଲେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ଗୁରୁଧାର କିଏ କିଏ ? ମାନଚିନରେ
ପ୍ରତିତୀକର ଅବସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର ।
- ୨ । ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପ୍ରାଚୀନକାଳର ବୀରଜାତି ଥିଲେ,
ଏହାର ପ୍ରମାଣ କଅଣ ? ଆମ ଭିତରୁ କେଉଁ ଜାତି
ଆଗେ ଏ ଦେଶରେ ସୈନ୍ୟବିଭାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।
- ୩ । କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂର୍ବକାଳର ଗଜାମାନେ ମଠ ଓ ମନ୍ଦିର-
ମାନଙ୍କୁ ଏତେ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରୁଥିଲେ ?

କୋଣାର୍କ ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ (୪)

କୋଣାର୍କ ପୁରୀର ପୁରୀ ଦିଗରେ ପ୍ରାୟ ୨୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପୁରୀରୁ ସେଠାକୁ ଯିବାପାଇଁ ଭଲ ସଡ଼କ ନାହିଁ । କେବଳ ବାଲିରେ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ ଗୁରୁ ଖଣ୍ଡ ବଳଦଗାଡ଼ି ଭଡ଼ା କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଦିନେ ଉଠିବେଳା ସେଠାକୁ ଯାବା ଚଲି । ବାଟରେ ଗାଆଁ କି ଖେତପତ୍ର କିଛି ନାହିଁ । ମରୁଭୂମିପରି ଗୁରୁଅଡ଼େ ବାଲି । ବାଟରେ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଜନ ଶୁଣା ଯାଉଥାଏ । ସେଦିନ ରାତିଯାକ ବଳଦଗାଡ଼ି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁରୁ ସରଦିନ ସ୍ଥଳରେ ସେଠାରେ ଆମକୁ ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଲା । ଦେଖିଲୁଁ, କୋଣାର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଗାଆଁ ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଝାଡ଼ିବଣ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର ଦରଢ଼ା ଅବସ୍ଥାରେ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମଠ ଥିଲା । ମଠର ବାବାଜି ଦୟାକରି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମଠରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ । ମୁଁ ମନେ କରୁଥାଏ ଏଠାରେ ତ ଠାକୁର ନାହାନ୍ତି କି ସହର ବଜାର ପ୍ରଭୃତି କିଛି ନାହିଁ, ନାପା ଚାହିଁକି ଏତେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଠାକୁ ଘେନି ଆସିଲେ ? କଥଣ ଏଠାରେ ଦେଖିବା ? ସ୍ନାନ, ଭୋଜନ, ଉତ୍ତାମ ଶେଷରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେହି ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର ଦେଖିବାକୁ ବାହାରିଲୁଁ । ପ୍ରକାଶ ବେଳା; ଏବେ ଗୁରୁ-ପାଖରେ ଝାଡ଼ିଗଛ ଲାଗିଛି । ଅସଲ ବଡ଼ ଦେଉଳ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି । ଅଛି କେବଳ ମୁଖଶାଳା । କୌଣସି ଠାକୁର ବି ସେଠାରେ ନାହାନ୍ତି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯେତେବେଳେ ମୁଖଶାଳା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ତାକୁ ଚାହିଁଲୁଁ ସେତେବେଳେ ଆମ ଆଖିରେ ଆଉ ସରଳ

ପଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ଦେବତା ସୁନ୍ଦର ସେ ନଥର କାମ ! ମନେ ହେଲା,
 ସତେ ଯେପରି କାରିଗରମାନେ କୁଣ୍ଡରେ ଖୋଳି ସେ ପଥରରେ କାମ
 କରିଅଛନ୍ତି । ଆମେ ଲୁଚିନେଶ୍ୱର ଓ ଧୂରରେ ଅନେକ ମନ୍ଦିର ଓ
 ସୁନ୍ଦରାମ ଦେଖିଲୁ, କିନ୍ତୁ ଏପରି କାମ ତ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ
 ଆମ ଆଖିରେ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଘଣ୍ଟା ଏ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ଚାଲିଅଛି

ବୁଲି ଦେଖିଲୁ, ପରେ ଦେଖିଲୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ଅନେକ ସୁନ୍ଦର
 ଓ ଶିଳ୍ପକାମ ଦେଖିଲୁ । ଶେଷରେ ସିଂହଦ୍ୱାର ଗାଁରେ ସମସ୍ତେ
 ବୁଣ୍ଡ ହୋଇ ବସିବାକୁ ବାଟା ଆରମ୍ଭ କଲେ —

ଏହା ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଖାତୁ । ଏ ଯୁଗରେ ଅନୁମାନେ
 ସେତେ ଭଲ ଭାବେ ପାରିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକି ୭୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବ
 ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ କପରି ଭଳି ଥିଲେ ଏହି କୋଶାର୍କ
 ମନ୍ଦିର ତାହାର ପ୍ରମାଣ । ଏ ଯୁଗରେ ଅନେକ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ
 ଓ ବ୍ରହ୍ମାନ୍ ଏହି ମନ୍ଦିର ଦେଖି ବସ୍ତିତ ହେଉଥିଲେ । ଯେଉଁ
 ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ କଥା ପୁରାଣର ଲିଖିତ, ତାଙ୍କ ପୁଅ ଲଙ୍କୁଳା
 ନଳସିଂହଦେବ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ଜାତୀ ୧୨୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନିର୍ମାଣ
 କରାଇଥିଲେ । କୋଶାର୍କ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା ବୋଲି
 ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ନରସିଂହ ଦେବ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଉଥିବା
 ଏଠାରେ ଏ ମନ୍ଦିର ତୋଳି ଉଠିଥିଲା । ସର୍ବୋପର ସାମନ୍ତରାୟ
 ଜାମକ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଭାର
 ସମ୍ଭାଳିଥିଲା । କଥିତ ଅଛି, ପ୍ରତିଦିନ ବାରିବନ୍ଧ ବଢ଼େଇ ୨୯ ବର୍ଷ
 ବାମ କରି ଏହା ଶେଷ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର
 ବାରବର୍ଷର ରାଜସ୍ୱ ପ୍ରାୟ ୪୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ଏହି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣରେ
 ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା । ନିକଟଳ ଉତ୍କଳରେ ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର
 ଭାରତରେ ଏହି ମନ୍ଦିର ଉଚ୍ଚତା ଏବଂ ଶିଳ୍ପଗୁଡ଼ିଗୁଡ଼ିର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ଥିଲା । ବଡ଼ ଦେଉଳର ଉଚ୍ଚତା ଥିଲା ୨୦୦ ଫୁଟ ଓ ମୁଖଶାଳାର
 ଉଚ୍ଚତା ଥିଲା ୧୫୦ ଫୁଟ । ବଡ଼ ଦେଉଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ି
 ଅଛି ଓ ମୁଖଶାଳାର ଉପରଅଂଶ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଯାହା ଦେଖୁଅଛ, ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୩୦ ଫୁଟ ମାତ୍ର । ସମଗ୍ର
 ମନ୍ଦିରଟି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଥ ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍ତର ଓ
 ଦକ୍ଷିଣ ପାଖରେ ମନ୍ଦିର ଗାଡ଼ ଦେହରେ ପଥର ଅଣ ଲାଗି ୨୫
 ଗୋଟି ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଚକ ଲାଗିଥିଲା ଓ ସାତଗୋଟି ପ୍ରକାଶ୍ଟ ପଥର
 ନିଆଡ଼ା ଏଥିରେ ଲାଗିଥିଲେ । ବେଢ଼ା ଓ ମନ୍ଦିରର କେତେକ

ଅଂଶ ବାଲିର ପୋତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ଏବେ ସେ ସବୁ ଖୋଳା ହୋଇ ବାହାରୁଅଛି ।

କେବଳ ଆକୃତିରେ ଦୃଢ଼, ଶିଳ୍ପ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କୋଣାର୍କ ପୃଥ୍ବୀରେ ବିଖ୍ୟାତ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ବୁଲି ଅନେକ କଥା ଦେଖିଅଛ, ମନ୍ଦିରର ସିଂହଦ୍ୱାର ଚଉକାଠର ଏହି ଯେଉଁ ମୁରୁଜ ପଥର ଭାମ ହୋଇଅଛି, ତାକୁ ଟିକିଏ ମନ ଦେଇ ଦେଖ; କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର, କେଡ଼େ ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତିତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଆ କାରିଗରମାନେ ଏହି ପଥରରେ ଲତା, ଫଳ, ଫୁଲ, ନାଗ, ପଦ୍ମ, ଅସ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଚିତ୍ର ଖୋଳିଅଛନ୍ତି । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିତ୍ରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ବହି ହେବ ।“

ବାପା ଏହା କହିବା ପରେ ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ କହିଲେ, ଏହି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯାଏ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚଳୁଅଛି । ୧୨ବର୍ଷ ପରିଶ୍ରମ ଭରା ବାରଣସ ନଦେଇ ଏ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କଲେ, ମାତ୍ର ମୂଳଦୁଆ ଦେଇକେଲେ ଟିକିଏ ଦୋଷ ରହିଯାଇଥିବାରୁ ମନ୍ଦିରର ମୁଣ୍ଡି ମାରି ପରିଲେ ନାହିଁ । କାରିଗରମାନେ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ମାତ୍ର ଆଦୌ ବୃତ୍ତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ନାହିଁ । ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯେବେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଦେଉଳ ମୁଣ୍ଡି ନ ମରିବ, ତେବେ ସବୁ କାରିଗରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡି କଟା ହେବ । ଏଥିରେ ମହାଶୟା ପଡ଼ିଗଲା । ଜଣେ କାରିଗର ୧୨ ବର୍ଷ ହେଲା ଘର ଛାଡ଼ି ଆସି ଏଠାରେ ଭାମ କରୁଥିଲା । ଘରୁ ଆସିବା ବେଳେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ଥିଲା । ପୁଅଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା; ବାପ ଧର୍ମଦେବତା ଅର୍ଥାତ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମନ୍ଦିର ତିଆରି

କରିବାକୁ ଆସିଥିବାରୁ ମା ପିଲାଟିର ନାମ ଦେଲେ ‘ଧର୍ମପଦ’ ।
 ଧର୍ମପଦ ନାମେ ବଡ଼ ହୋଇ ନାନା ପାଠ ପଢ଼ିଲା ଓ ଘରେ ଥିବା
 ଶିଳ୍ପଶସ୍ତ୍ର ସବୁ ନିଜେ ନିଜେ ପଢ଼ି ସବୁ ବୁଝିଗଲା । ଦିନେ
 ଗୁଡ଼ାଳୀରେ ଆଉ ଜଣେ ପିଲା ପାଠରେ ତା ପାଖରେ ହାଜିଯାଇ
 ତାକୁ ଅଣବାବୁଆ ବୋଲି ଗାଳି ଦେବାରୁ ଧର୍ମୀକୁ ଭାବ ବାଧୁଲା ।
 ସେ ମାଆଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ବପାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଏହି
 କୋଣାର୍କକୁ ଆସିଲା । ବାପ ତାକୁ ଜନ୍ମରୁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ ।
 ସରର ପରିଚୟ ହେଲାକୁ ବାପା କହିଲେ, ‘ଧନ, ତାଲିଆମ, ସମସ୍ତଙ୍କ
 ମୁଣ୍ଡ ଚାଟ ହେବ, ମରିବା ଆଗରୁ ତୋତେ ଯାହା ଟିକିଏ
 ଦେଖିଲି ।’ ସରର ଧର୍ମୀ ସବୁ କଥା ବୁଝି ନିଜ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ
 ସେହି ରାତି ମଧ୍ୟରେ ଦେଉଳ ମୁଣ୍ଡ ମରାଦେଲା । ରାଜା ଶୁଣିଲେ
 ତାଳେ ଅନ୍ୟ କାରିଗରଙ୍କୁ ନିଜା କରି ମାରାଦେବେ ସେଥିପାଇଁ
 ଧର୍ମପଦ ବାପାଙ୍କ ଅନୁମତି ନେଇ ସେହିଦିନ ପାହାନ୍ତିଆରେ
 ଦେଉଳ ଉପରୁ ଏଠାରେ ଆଗେ ବହୁଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ନଦୀକୁ
 ଡେଇଁ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଦେଲା । ଆରଦିନ ଦେଉଳ ମୁଣ୍ଡ
 ମରିବା ଦେଖି ରାଜା ଭାବ ଶୁଣି ହେଲେ ।” ଏହି ସବୁ କଥା ଶୁଣି
 ମୋ ମନରେ ହେଲା, ବାପା ଅକାରଣରେ ଅମୃତ୍ ଏଠାକୁ ଆଣି ନ
 ଥିଲେ । ସେଠାରେ ଯାହା ଦେଖି ଆସିଛୁ ମରିବାଯାଏ ତାହା
 ଭୁଲିବି ନାହିଁ ।

କେତୁ କେତୁ କହନ୍ତି କଳାପାହାଡ଼ ଏ ଦେଉଳ ଭାଙ୍ଗି
 ଦେଇଥିଲା ।

ସେଠାରୁ ପୁରୁବାଟେ ଫେରିଯାଇ ଆମ୍ଭମାନେ ୧୫ ଦିନ
 ସରେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ।

ପ୍ରଶ୍ନ

- ୧ । କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଶିଳାର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ କଅଣ ?
- ୨ । ବିଦେଶୀୟମାନେ କୋଣାର୍କ ଶିଳାଳତା ଦେଖି ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କି ଧାରଣା କରୁଥିବେ ?
- ୩ । ଦେଉଳ ଉପରେ ନିର୍ମିତ ଚୈତ୍ୟ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମପଦର କେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି ?